

Ensamkommande barn och unga

Handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. Publikationen kan också tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till alternativaformat@socialstyrelsen.se

ISBN	978-91-7555-408-2
Artikelnummer	2016-11-8
Omslagsfoto	Maskot/Folio

Publicerad	www.socialstyrelsen.se , november 2016

Förord

Kommunen har ansvaret för det praktiska mottagandet av barn som kommer till Sverige utan sina vårdnadshavare, vilket är en angelägen och utmanande uppgift. Barnen ska erbjudas ett tryggt och säkert boende och få det stöd som de behöver i övrigt.

Handboken riktar sig i första hand till socialsekreterare och beslutsfattare inom socialtjänsten, som har ansvar för handläggning av ärenden som rör ensamkommande asylsökande barn. Den syftar till att underlätta tillämpningen av gällande regler inom detta område och bidra till likvärdighet och rättssäkerhet. Huvudsakligen är handläggningen densamma oavsett om ärendet rör ett ensamkommande barn eller ett annat barn i Sverige som är i behov av socialtjänstens insatser, men i vissa avseenden påverkas den av regler som har att göra med asylprocessen. Ofta krävs också att särskild hänsyn tas till den specifika situation som ensamkommande barn och unga befinner sig i.

Handboken avser att ge ett samlat kunskapsstöd när det gäller socialnämndens ansvar för de ensamkommande barnen. Handboken är ett komplement till Socialstyrelsens övriga vägledande material om utredning, placering och uppföljning av ärenden inom socialtjänsten som rör barn och unga. Handboken ersätter vägledningen med titeln *Socialtjänstens arbete med ensamkommande barn och ungdomar*.

Handboken är skriven av utredaren Berith Josefsson i samarbete med juristen Åsa Malmros. Ett flertal medarbetare inom Socialstyrelsen och en referensgrupp bestående av kommunrepresentanter har bidragit med värdefulla synpunkter.

Stockholm i november 2016

Olivia Wigzell
Generaldirektör
Socialstyrelsen

Innehåll

Förord	3
Läsanvisning.....	7
Innehåll och avgränsning	7
Förklaring av vissa begrepp	7
Ensamkommande barn.....	9
Ensamkommande barn – en definition.....	9
Barn till ensamkommande barn är inte ensamkommande.....	9
När upphör ett barn att vara ensamkommande?	9
Ensamkommande barns rättigheter.....	10
Grundläggande rättigheter enligt föräldrabalken.....	10
Översiktligt om ansvaret under asylprocessen	12
Migrationsverket har det övergripande ansvaret.....	12
Kommunerna ansvarar för det praktiska mottagandet	14
Landstinget ansvarar för hälso- och sjukvårdsinsatser	16
Socialnämnden ansvarar för att samverka kommer till stånd	16
Överflyttning av ärenden mellan kommuner	17
Barnet får en god man.....	18
Överförmyndaren utser god man.....	18
Uppdraget och krav på den som utses	18
Godmanskabet upphör	19
Barnets behov utreds.....	21
Socialnämndens utredningsansvar	21
Ankomstkommunens ansvar	21
Anvisningskommunens ansvar	22
Utredning av ett ensamkommande barn	22
Vårdplan	24
Ensamkommande barn som är gifta.....	25
Sverige tillåter inte barnäktenskap	25
Omsorgsfull utredning krävs	25
Uppföljning av barnets situation.....	27
Placeringsformer för barn och unga	28
Placeringsformer enligt SoL	28
Olika vårdinnehåll	28
Familjehem	29
Jourhem	30
Hem för vård eller boende (HVB).....	30
Personalens befogenheter	31

Stödboende (16 – 20 år)	32
Placering av barnet	34
En placering enligt SoL förutsätter samtycke	34
Att beakta inför en placering	35
Särskilt om utredning och placering i familjehem och jourhem	37
Barn kan bo hos närstående på olika grunder	39
Planering, genomförande och uppföljning av vården	42
Socialnämnden har ett övergripande ansvar.....	42
En särskilt utsedd socialsekreterare.....	44
Övervägande eller omprövning av vården	47
Vid misstanke om att den asylsökande är över 18 år	48
Det asylsökande barnet fyller 18 år	49
Utslussning och stöd efter avslutad placering.....	49
Barnet får uppehållstillstånd.....	51
Migrationsverkets ansvar upphör	51
Barnet ska folkbokföras	51
God man ska ersättas av en särskilt förordnad vårdnadshavare	51
Vissa socialförsäkringsförmåner kan utgå	53
Barnet som har uppehållstillstånd fyller 18 år	54
Barnet får avslag på sin ansökan	56
Beslut om avvísning eller utvisning	56
Krav på ordnat mottagande i hemlandet.....	56
Barnets rättigheter i avvaktan på verkställighet	57
Barnet behöver stöd mellan avslag och återvändande	57
Återvändande efter fyllda 18 år	58
Familjeåterförening	60
Förutsättningar.....	60
Planering för återförening	60
Ensamkommande barn som avviker eller försvinner.....	62
Lägesbild.....	62
Ett förebyggande arbete behövs.....	62
Vid misstanke om människohandel och andra brott mot barn	63
Överväga LVU och polishandräckning	64
När kan ett ärende som rör ett försvunnet barn avslutas?	64
Referenser	65
Sakregister.....	68

Läsanvisning

Innehåll och avgränsning

Handboken avser att så långt möjligt ge svar på frågor som uppkommer i socialtjänstens handläggning av ärenden som rör ensamkommande asylsökande barn och unga. Det finns även ensamkommande barn som inte söker asyl och det finns asylsökande barn som kommer till Sverige tillsammans med sina föräldrar. Handboken beskriver inte ärendehandläggningen för dessa grupper av barn.

Innehållet i handboken är anpassat till socialsekreterare som tar emot, utreder, initierar och följer upp insatser. Den kan också vara användbar för förestandare och övrig personal i hem för vård eller boende (HVB) för ensamkommande barn.

Även om socialnämndens ansvar och uppgifter är i fokus berörs översiktligt även vissa andra myndigheters ansvar, främst Migrationsverkets. För ytterligare information om olika myndigheters ansvar och uppgifter hänvisas till skriften *Ett gemensamt ansvar för ensamkommande barn och ungdomar* utgiven av Migrationsverket, Sveriges Kommuner och landsting, Skolverket, Länsstyrelserna och Socialstyrelsen. Skriften och annan information finns på respektive huvudmans webbsida.

Förklaring av vissa begrepp

Benämningen *ensamkommande barn* används i texten synonymt med *ensamkommande asylsökande barn*. När benämningen *asylsökande barn* används beror det på att regelverket, exempelvis på skolans och hälso- och sjukvårdens områden omfattar den vidare målgruppen, dvs. även barn som kommer med sina asylsökande föräldrar.

Med *unga* avses personer som fyllt 18 men inte 21 år.

Om inte annat anges avses med barn som har *uppehållstillstånd* både barn med tidsbegränsat och med permanent uppehållstillstånd.

I texten växlas mellan *socialnämnden* och *socialtjänsten*. Socialnämnden används framförallt när det lagstadgade ansvaret åsyftas, medan socialtjänsten används vid beskrivningar som rör socialsekreterarens direkta handläggning.

Företrädare eller ställföreträdare används på vissa ställen i texten som en samlingsbeteckning för god man och särskilt förordnad vårdnadshavare.

Förkortningar

AF	Arbetsförmedlingen
BBIC	Barns behov i centrum
BrB	Brottsbalken
CSN	Centrala studiestödsnämnden
Dnr	Diarienummer
Ds	Departementsserien (rapporter och betänkanden från utredningar inom svenska departement)
FB	Föräldrabalken
FK	Försäkringskassan
FL	Förvaltningslagen
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
HSLF-FS	Gemensam författningssamling avseende hälso- och sjukvård, socialtjänst, läkemedel, folkhälsa m.m.
HVB	Hem för vård eller boende
JO	Justitieombudsmannen
IVO	Inspektionen för vård och omsorg
IÄL	Lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap
Lgeb	Lagen om god man för ensamkommande barn
LMA	Lagen om mottagande av asylsökande m.fl.
LSS	Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade
LVU	Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga
NMT	Nationellt metodstöd mot prostitution och människohandel
OSL	Offentlighets- och sekretesslagen
Prop.	Proposition
SFB	Socialförsäkringsbalken
SiS	Statens institutionsstyrelse
SKL	Sveriges Kommuner och Landsting
Skoll	Skollagen
SoF	Socialtjänstförordningen
SoL	Socialtjänstlagen
SOSFS	Socialstyrelsens författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
Utl	Utlänningslagen

Ensamkommande barn

Ensamkommande barn – en definition

1 § femte stycket lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl., LMA

I 2 och 3 §§ finns särskilda bestämmelser om mottagande av barn under 18 år som vid ankomsten till Sverige är skilda från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe, eller som efter ankomsten står utan sådan ställföreträdare (ensamkommande barn) /.../

Huruvida ett asylsökande barn är ensamkommande eller inte har bland annat betydelse för ansvarsfrågan. Se nästa kapitel. Med ensamkommande barn avses ett barn under 18 år som vid ankomsten till Sverige är skilt från båda sina föräldrar eller annan ställföreträdare. Ett asylsökande barn kan även i ett senare skede anses som ensamkommande om han eller hon då står utan någon ställföreträdare.

Barn till ensamkommande barn är inte ensamkommande

Ett ensamkommande barn som själv är förälder omfattas av samma regler som andra ensamkommande barn, till exempel när det gäller god man, utredningsskyldighet och skolgång. Barn till ensamkommande barn omfattas däremot inte av dessa regler, eftersom de inte är skilda från sina föräldrar. Se vidare avsnittet *Om ett ensamkommande barn är förälder* i kapitlet Placering av barnet.

När upphör ett barn att vara ensamkommande?

Det finns inte någon uttrycklig reglering om när ett barn inte längre är att anse som ensamkommande. Den som uppnått 18 år är dock inte längre ett barn. Ett barn anses vidare inte vara ensamkommande när en förälder, eller en annan vuxen som trätt i förälderns ställe, faktiskt tar hand om barnet eller får den rättsliga vårdnaden överförd till sig.¹

Högsta förvaltningsdomstolen, HFD, har uttalat att det är naturligt att utgå ifrån att barnet inte längre behöver omfattas av de regler som gäller för ensamkommande barn när en förälder, eller någon annan som trätt i förälders ställe, anländer till Sverige och faktiskt tar hand om barnet, eller får vårdnaden överflyttad till sig genom rättens beslut. De regler som gäller ensamkommande barn motiveras ytterst av att barnen i sina föräldrars frånvaro är i behov av

¹ Prop. 2005/06:46 s. 38 och dom i HFD som återges i nästa stycke.

särskilda åtgärder för att kompensera för det stöd och den omvårdnad som en förälder annars förväntas ge.²

Ensamkommande barns rättigheter

Barnkonventionens grundprinciper

FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen, omfattar alla barn som befinner sig i ett land som har ratificerat konventionen. Enligt FN:s Barnrättskommitté gäller den med alla sina aspekter samtliga kontakter med ensamkommande barn och barn som har skilts från sina föräldrar utanför ursprungslandet.³

I barnkonventionen finns fyra grundprinciper som ska ingå som en naturlig del i alla beslut och åtgärder som rör barn:

- *Förbud mot diskriminering* (artikel 2). Principen innebär att alla barn ska behandlas lika. Förbudet hindrar inte, utan kan tvärtom kräva, en differentiering på grundval av olika skyddsbehov, till exempel ålder och kön.
- *Principen om barnets bästa* (artikel 3). Vid alla åtgärder som rör barn ska barnets bästa komma i främsta rummet.
- *Rätten till liv, överlevnad och utveckling* (artikel 6). Varje barn har en inneboende rätt till livet och konventionsstaterna ska till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling.
- *Rätten att bilda och uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som rör barnet självt* (artikel 12). Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till dess ålder och mognad.

Enligt artikel 22 ska konventionsstaterna vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att ett barn som söker asyl eller anses som flykting får lämpligt skydd och humanitärt bistånd. Konventionsstaterna ska samarbeta med FN och andra behöriga organisationer för att skydda och bistå ett sådant barn och för att spåra föräldrarna eller andra familjemedlemmar, i syfte att barnet ska kunna återförenas med sin familj. Om föräldrar eller andra familjemedlemmar inte kan påträffas ska barnet ges samma skydd som andra barn som av något skäl berövats sin familjemiljö.

Grundläggande rättigheter enligt föräldrabalken

Barn i Sverige har enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken, FB, rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn ska behandlas med aktning för sin person och egenart och inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Det är vårdnadshavaren som ansvarar för att barnets grundläggande behov blir tillgodosedda.

För ensamkommande asylsökande barn ankommer det på den gode manen att se till att barnets behov enligt 6 kap. 1 § FB tillgodoses. Om barnet beviljas

² HFD:s dom den 29 april 2016 i mål nr 2262-15.

³ Jfr FN:s barnrättskommitté General Comment nr 6 p. 18 (2005 rev. 2014).

uppehållstillstånd ska istället en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare utses.⁴

Rätt till stöd och skydd

Barn som kommer till Sverige utan sina vårdnadshavare omfattas av samma regelverk till skydd för sina rättigheter som andra minderåriga som av olika skäl inte kan bo med sina föräldrar. Utöver FB finns bestämmelser i

- socialtjänstlagen (2001:453), SoL, och
- lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU

Barnets rättigheter enligt SoL och LVU är framförallt uttryckta som skyldigheter för socialnämnden. Se vidare i respektive kapitel.

Barnets bästa

Principen om barnets bästa finns i Sol och LVU och går i vissa avseenden längre än barnkonventionen, enligt vilken barnets bästa ska komma i främsta rummet. Av 1 kap. 2 § SoL framgår nämligen att barnets bästa ska beaktas i alla ärenden som rör barn och *vara avgörande* vid beslut och åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn. Enligt 1 § femte stycket LVU ska vad som är bäst för den unge *vara avgörande* vid beslut enligt LVU.

Barnets bästa är resultatet av en sammanvägd bedömning av barnets vilja och åsikt, kunskap om barnet samt vetenskap och beprövad erfarenhet.⁵

Rättigheter som följer av annan lagstiftning

Ensamkommande asylsökande barn har även rättigheter som följer av annan lagstiftning. De har rätt till en god man enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn, Lgeb, och rätt till bistånd enligt lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl., LMA.

Det asylsökande barnet har också vissa rättigheter enligt utlänningslagen (2005:716), UtlL. I fall som rör barn ska särskilt beaktas vad hänsynen till barnets hälsa och utveckling samt barnets bästa kräver. När barnet berörs av ett beslut ska barnet höras om det inte är olämpligt. Den hänsyn ska tas till vad barnet har sagt som barnets ålder och mognad motiverar.⁶

Det asylsökande barnet har samma rätt till utbildning och hälso- och sjukvård som andra barn enligt skollagen (2010:800), SkoL respektive lagen (2008:344) om hälso- och sjukvård åt asylsökande m.fl.

⁴ Prop. 2004/05:136 s. 39.

⁵ Prop. 2012/13:10 s. 36 f.

⁶ 1 kap. 10 och 11 §§ UtlL.

Översiktligt om ansvaret under asylprocessen

Migrationsverket har det övergripande ansvaret

Migrationsverket har det övergripande ansvaret för mottagandet av ensamkommande barn. Det innebär bland annat att Migrationsverket

- anvisar en kommun till barnet,
- ser till att ett offentligt biträde utses,
- betalar ut dagersättning och särskilt bidrag till barnet,
- lämnar uppgift till berört landsting för att barnet ska kallas till hälsoundersökning,
- efterforskar barnets vårdnadshavare,
- utreder och fattar beslut om uppehållstillstånd,
- arbetar med återvändande för de barn som inte får stanna i Sverige.

Ansökan

Migrationsverket kontrollerar inledningsvis om ansökan ska prövas i Sverige eller i ett annat land och tar ställning till om ansökan avser ett barn eller en vuxen.

Dublinförordningen

Sverige omfattas av Dublinförordningen⁷, som reglerar vilket land som ska pröva en asylansökan. Den asylsökande får svara på frågor om resväg, tidigare uppehållstillstånd och om sin familj för att Migrationsverket ska kunna avgöra vilken medlemsstat som ska ansvara för ansökan. Alla asylsökande som är 14 år eller äldre får också lämna fingeravtryck när de registrerar sin ansökan, för att Migrationsverket ska kunna undersöka om barnet har sökt asyl i något annat land.

Åldersbedömning

Många asylsökande saknar identitetshandlingar. I samband med att en person ansöker om asyl registrerar Migrationsverket normalt den ålder som personen uppger sig ha, såvida det inte är uppenbart att det rör sig om en vuxen person. Om personen inte kan visa sin ålder och Migrationsverket bedömer att den uppgivna åldern inte stämmer kan den registrerade åldern ändras. En åldersbedömning kan även göras senare under asylutredningen.

Den asylsökande har bevisbördan för att göra sin identitet sannolik, vilket inkluderar åldern. Om Migrationsverket bedömer att en person som sökt asyl som ett ensamkommande barn är över 18 år informeras denne om möjligheten att genomföra en medicinsk åldersbedömning eller lämna ett läkarintyg till stöd

⁷ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 604/2013 av den 26 juni 2013. Förordningen gäller i EU-länderna, Norge, Island, Schweiz och Lichtenstein. Barnet kan överföras till ett annat s.k. Dublinland om han eller hon redan har sökt asyl i det landet eller har föräldrar eller släktingar där.

för den uppgivna åldern. Se även avsittet *Vid misstanke om att barnet är över 18 år* i kapitlet Planering, genomförande och uppföljning av vården.

I maj 2016 gav regeringen Rättsmedicinalverket uppdraget att genomföra medicinska åldersbedömningar. Dessa kommer att genomföras med hjälp av tandmognadsbedömning samt bedömning av tillväxtzonen i lårbenets undre del. Verksamheten bedöms kunna starta under första kvartalet 2017. Migrationsverkets bedömning av en persons ålder går inte i sig att överklaga, men kan tas upp i samband med att Migrationsverkets beslut i frågan om uppehållstillstånd överklagas.⁸

Om Migrationsverket gör bedömningen att personen ifråga är under 18 år prövas barnets asylansökan enligt de regler som gäller för barn. Socialtjänsten ansvarar för barnets boende och annat stöd som barnet kan behöva. I annat fall prövas asylansökan enligt de regler som gäller för vuxna och Migrationsverket ansvarar då för mottagandet (se 3 § LMA).

Dagersättning och särskilt bidrag

Barn som ansöker om asyl har vid behov rätt till dagersättning respektive särskilt bidrag från Migrationsverket.⁹ Dagersättningen (17 § LMA) ska användas till kläder, skor, hygienartiklar och andra förbrukningsvaror.¹⁰

Särskilt bidrag (18 § LMA) kan utgå för angelägna behov som inte ryms inom dagersättningen och som är nödvändiga för en dräglig livsföring. Det kan till exempel vara kostnader för vinterkläder, glasögon, kosttillskott samt handikapp- och spädbarnsutrustning.¹¹ Se vidare angående barnets uppehälle vid olika placeringsformer under rubriken *Försörjning* längre fram i detta kapitel.

Ansökan om dagersättning och särskilt bidrag prövas av Migrationsverket. För barn under 16 år görs ansökan om dagersättning eller särskilt bidrag av den gode mannen för barnets räkning. Barn som är 16 år eller äldre har själva rätt att ansöka.¹²

Asylutredning

Vid asylutredningen prövas om det ensamkommande barnet har ett skyddsbehov. Barnet får svara på frågor om sig själv och sin familj, varför han eller hon lämnat hemlandet och inte kan återvända, hur resan till Sverige gått till och om barnet har några resehandlingar. Det beslut som fattas grundar sig på en jämförelse mellan barnets berättelse och den information som myndigheten har om situationen i barnets hemland.¹³

⁸ Enligt ett förslag som är under beredning (Ds 2016:37) ska Migrationsverket, om det råder oklarhet om huruvida en person är under 18 år eller inte, så snart som möjligt göra en åldersbedömning och fatta ett tillfälligt beslut om den sökandes ålder. Sökanden ska ges tillfälle att genomgå en medicinsk åldersbedömning innan beslutet fattas. Beslutet föreslås gälla omedelbart och vara överklagningsbart. Författningsändringarna föreslås träda i kraft den 1 maj 2017.

⁹ Den som omfattas av LMA har inte rätt till bistånd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) för förmåner av motsvarande karaktär, se 1 § andra stycket LMA.

¹⁰ När fri mat ingår i inkvarteringen lämnas en reducerad dagersättning (24 kr per dag i okt 2016). Se 5 och 6 §§ förordning (1994:361) om mottagande av asylsökande m.fl.

¹¹ 7 § förordning (1994:361) om mottagande av asylsökande m.fl..

¹² <http://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Gode-man/Dagersattning-sarskilt-bidrag.html> Informationen hämtad 2016-10-15

¹³ Migrationsverket (2011) s. 15 f.

Olika former av uppehållstillstånd

Den 20 juli 2016 trädde lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige i kraft. Den tillfälliga lagen gäller i tre år och begränsar asylsökandes möjlighet att få permanent uppehållstillstånd i förhållande till vad som dessförinnan gällde enligt UtIL. De barn som ansökt om asyl före den 25 november 2015 får sin ansökan prövad enligt tidigare regler och har då en större möjlighet att få permanent uppehållstillstånd, förutsatt att barnet fortfarande är under 18 år då Migrationsverket fattar sitt beslut.¹⁴

Den som bedöms vara *flykting* beviljas, enligt den tillfälliga lagen, ett uppehållstillstånd som gäller i tre år och den som bedöms vara *alternativt skyddsbehövande* beviljas ett tillstånd om 13 månader (se 5 §). Den som fortfarande har skyddsskäl när uppehållstillståndet upphör att gälla kan, efter ansökan beviljas ett nytt tidsbegränsat uppehållstillstånd. Om personen kan försörja sig får i stället ett permanent uppehållstillstånd beviljas. Den som är under 25 år måste därutöver ha slutfört gymnasieutbildning eller motsvarande för att få permanent uppehållstillstånd.¹⁵

Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kan även ges om det i ett ärende om verkställighet av ett lagakraftvunnet beslut om avvisning eller utvisning kommer fram nya omständigheter som innebär hinder mot verkställighet.¹⁶

Ett asylsökande barn som ska beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd enligt den tillfälliga lagen får ges ett permanent uppehållstillstånd om det vid en samlad bedömning av barnets situation finns sådana synnerligen ömmande omständigheter relaterat till ett varaktigt hälsotillstånd hos barnet att det absolut krävs ett permanent uppehållstillstånd (18§).

Under den tid som den tillfälliga lagen gäller är det inte möjligt att bevilja uppehållstillstånd till *övriga skyddsbehövande*. Upphållstillstånd på grund av *synnerligen* eller *särskilt ömmande omständigheter* får endast beviljas när det krävs för att Sverige ska uppfylla sina internationella förpliktelser.¹⁷

Efter att asylansökan har prövats är barnet inte längre asylsökande. Se vidare kapitlen *Barnet får uppehållstillstånd* respektive *Barnet får avslag på sin ansökan*.

Kommunerna ansvarar för det praktiska mottagandet

Kommunen ansvarar för det praktiska mottagandet av ensamkommande barn, dvs. boende, daglig omsorg, eventuellt särskilt stöd, god man och skolgång. Grunden för det kommunala mottagandet av ensamkommande barn är den så kallade normaliseringsprincipen. Den innebär att alla barn som vistas i Sverige så långt möjligt ska omfattas av samma sociala omvårdnadssystem.¹⁸

¹⁴ Framgår av övergångsbestämmelserna till den tillfälliga lagen.

¹⁵ 17 § lagen om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.

¹⁶ 15 § lagen om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.

¹⁷ 11 § lagen om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.

¹⁸ Prop. 2005/06:46 s. 41.

Ansvarig kommun

Den kommun där barnet befinner sig när det ger sig till känna för en svensk myndighet betraktas som *ankomstkommun*. Denna kommun har ansvaret för det initiala mottagandet.

I anslutning till att asylansökan registreras anvisar Migrationsverket barnet till en kommun, som benämns *anvisningskommun*. När barnet har anvisats till en kommun ska det anses att barnet vistas i den kommunen i den mening som avses i 2 a kap. 1 § SoL (3 § LMA). Ansvaret för det ensamkommande barnets boende med mera inträder direkt vid anvisningen även om barnet ännu inte fysiskt befinner sig i kommunen. Migrationsverkets anvisning är inte överklagningsbar (22 § LMA).

Boende, försörjning och annat stöd

Ankomstkommunen ansvarar för att tillgodose barnets omedelbara behov, främst i form av ett boende. *Anvisningskommunen* har det långsiktiga ansvaret för boende och andra insatser till barnet enligt socialtjänstlagen. Se i det följande vilka placeringsformer som kan bli aktuella och vilket ansvar socialnämnden har under genomförandet av placeringen.

Försörjning

Barnets huvudsakliga uppehälle, dvs. mat och logi, tillgodoses inom ramen för placeringen. Vanligtvis ingår inte barnets personliga utgifter (fickpengar, hygienartiklar, kläder etc.) i kommunens kostnad för vård i ett HVB eller stödboende. Däremot brukar alla kostnader för barnet, inklusive personliga utgifter, ingå i den omkostnadsersättning som familjehemsföräldrar får vid sidan av arvodet. Det betyder att barn i familjehem som regel inte har behov av dagersättning och särskilt bidrag från Migrationsverket.¹⁹

God man

Så snart det är möjligt ska överförmyndaren utse en god man för det ensamkommande barnet efter ansökan av Migrationsverket eller socialnämnden.²⁰ Den gode mannen ska se till att asylansökan lämnas in och att barnet anmäls till skolväsendet i den kommun där barnet vistas. Skulle förordnandet av god man av någon anledning dra ut på tiden behöver socialtjänsten se till att skolan blir underrättad om att barnet har anlänt till kommunen.

Skola

Barn som är bosatta, dvs. folkbokförda i Sverige, har skolplikt (7 kap. 2 § och 29 kap. 2 § Skoll). Detta gäller således även ensamkommande barn som fått uppehållstillstånd.

Asylsökande barn har däremot inte skolplikt men de har samma rätt till utbildning som skolpliktiga barn (7 kap. 2 § och 29 kap. 2 § Skoll). De har även rätt till förskola och förskoleklass i samma omfattning som barn som är bosatta i Sverige (8 kap. 3 och 4 §§ samt 9 kap. 5 § Skoll). Asylsökande ungdomar har

¹⁹ Kommunen får en schablonersättning från staten för vård i HVB och stödboende, se LMA och 7 § förordningen (2002:1118) om statlig ersättning för asylsökande m.fl. (asylersättningsförordningen). I SKL:s Cirkulär 08:81 s. 10 f. finns information som kommunerna kan utgå ifrån för att skapa riktlinjer för sin verksamhet, bl.a. principer för omkostnadsersättningen till familjehem http://brs.skil.se/brsbibl/cirk_documents/08081.pdf. Beträffande aktuella ersättningsnivåer, se SKL:s Cirkulär 15:37.

²⁰ 3 § Lgeb.

rätt till gymnasieutbildning om de påbörjat utbildningen före 18 års ålder (29 kap. 3 § SkoL).²¹

Det är skolväsendet i barnets hemkommun som ansvarar för att barnet får utbildning, från förskola till och med gymnasieskola. Eftersom de asylsökande barnen inte är folkbokförda avses med hemkommun i stället den kommun i vilken de stadigvarande vistas (29 kap. 2 § SkoL).

Landstinget ansvarar för hälso- och sjukvårdsinsatser

Asylsökande barn ska erbjudas hälso- och sjukvård och tandvård i samma omfattning och på samma villkor som barn som är bosatta inom landstinget (5 § lagen om hälso- och sjukvård åt asylsökande m.fl.).

Enligt 7 § samma lag ska asylsökande även erbjudas en hälsoundersökning, om det inte är uppenbart obehövt. Syftet med hälsoundersökningen är att göra en medicinsk bedömning av hälsan och uppmärksamma behov av vård och smittskyddsåtgärder.²²

När det asylsökande barnet fyller 18 år begränsas landstingets skyldighet att erbjuda hälso- och sjukvård samt tandvård till vård som inte kan anstå, mödrahälsovård, vård vid abort och preventivmedelsrådgivning (6 § lagen om hälso- och sjukvård åt asylsökande m.fl.).

Socialnämnden ansvarar för att samverkan kommer till stånd

Då barn far illa eller riskerar att fara illa har socialnämnden ett förstahandsansvar för att samverkan kommer till stånd med andra samhällsorgan, organisationer och andra berörda enligt 5 kap. 1 a § SoL. Skyldigheten omfattar självfallet även ensamkommande barn. Denna grupp av barn har behov av insatser från flera aktörer, vilket kräver att dessa samverkar.

Samverkan behöver organiseras på en övergripande nivå i kommunen och inkludera både offentliga myndigheter och civilsamhället²³. Samverkan behövs också kring enskilda barn, i första hand mellan socialtjänsten, den gode mannen och skolan.

Den genomförandeplan som enligt 11 kap. 3 § SoL ska upprättas vid placering i familjehem, HVB eller stödboende ska även omfatta de åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för. Arbetet med att upprätta och följa upp genomförandeplanen kan vara en bra utgångspunkt för samverkan kring det enskilda barnet.

²¹ Asylsökande barn ska tas emot i skolan så snart det är lämpligt med hänsyn till deras personliga förhållanden. Det bör dock ske senast en månad efter ankomsten till Sverige enligt 4 kap. 1 a § skolförordningen (2011:185) och 12 kap.14 § gymnasieförordningen (2010:2039). Se även Skolverket (2016) s. 15.

²² 5 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2013:25) om hälsoundersökning av asylsökande m.fl.

²³ För vägledning när det gäller samverkan med civilsamhället, se Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (2016).

Överflyttning av ärenden mellan kommuner

Överflyttning av ärenden mellan kommuner regleras i 2 a kap. 10–12 §§ SoL. Ett ärende ska flyttas över om den person det gäller har starkast anknytning till den andra kommunen och det med hänsyn till den enskildes önskemål, hjälpbehovets varaktighet och omständigheterna i övrigt framstår som lämpligt (2 a kap. 10 § andra stycket SoL).²⁴ Typiskt sett bör det vara fråga om mångåriga insatser för att ett ärende ska flyttas över.²⁵

Som exempel kan nämnas att Kammarrätten i Göteborg bedömde att det vara lämpligt att flytta över ett ärende som gällde ett 8-årigt ensamkommande barn till den kommun där familjehemmet var beläget, vilket var en annan kommun än anvisningskommunen. Bedömningen grundade sig främst på varaktigheten av behovet samt på att det var till barnets bästa att ärendet flyttades över till den kommun där barnet förväntades växa upp.²⁶

²⁴ Om berörda kommuner inte är överens får den kommun som begärt överflyttning av ärendet, enligt 2 a kap. 11 § SoL, ansöka om överflyttning hos IVO.

²⁵ Prop. 2002/03:53 s. 110.

²⁶ Kammarrättens i Göteborg dom den 23 september 2014 i mål nr 3950-14.

Barnet får en god man

Överförmyndaren utser god man

2 § Lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn, Lgeb.

Om barnet vid ankomsten till Sverige är skilt från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe, ska överförmyndaren förordna en god man att i vårdnadshavares och förmyndares ställe ansvara för barnets personliga förhållanden och sköta dess angelägenheter.

God man ska också förordnas, om barnets föräldrar eller en annan vuxen person, som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe, efter ankomsten till Sverige men innan barnet har fått uppehållstillstånd här på grund av dödsfall eller sjukdom eller av någon annan orsak upphör att kunna utöva förmynderskapet eller vårdnaden.

God man ska inte förordnas, om det är uppenbart obehövt.

På ansökan av Migrationsverket eller socialnämnden ska överförmyndaren så snart som möjligt efter barnets ankomst utse en lämplig person som god man. Överförmyndaren får också självmant ta upp frågan. (3 § Lgeb)

God man utses av överförmyndaren i den kommun där barnet vistas. Det krävs inte att barnet är varaktigt bosatt i kommunen.²⁷ Vistelsebegreppet i Lgeb ska således inte förväxlas med vistelsekommun enligt 2 a kap. SoL.

Uppdraget och krav på den som utses

Enligt förarbetena består uppdraget som god man ytterst i att tillförsäkra barnet en trygg tillvaro under dess första tid här i landet. Den gode mannen ska träda i både vårdnadshavares och förmyndares ställe och därmed ansvara för barnets personliga förhållanden och sköta dess angelägenheter. I uppgiften ingår däremot inte att svara för barnets försörjning, den dagliga omvårdnaden och tillsynen av barnet. Den gode mannen har rätt och skyldighet att bestämma i alla frågor som rör barnet, personliga såväl som ekonomiska och rättsliga. I likhet med vad som gäller för vårdnadshavare, bör den gode mannen ta den hänsyn till barnets synpunkter och önskemål som dess ålder och utveckling kan ge anledning till.²⁸ Det ska tilläggas att vid placering och andra insatser enligt SoL krävs samtycke både från den gode mannen och från barnet om det har fyllt 15 år.

Den gode mannen behöver hålla sig informerad om barnets situation för att kunna genomföra sitt uppdrag och vid behov kunna vidta de åtgärder som bedöms nödvändiga. Det innebär regelbunden kontakt inte bara med barnet utan också med det hem som barnet vistas i och barnets skola. Det ankommer

²⁷ Prop. 2004/05:136 s. 33.

²⁸ Prop. 2004/05:136 s. 29.

på den gode mannen att aktivt se till att dessa och andra kontakter kommer till stånd och upprätthålls. Den gode mannen ska vara det nav kring vilket barnets alla angelägenheter samordnas. Den gode mannen omfattas inte av tystnadsplikt, men det ligger i uppdragets natur att det inte är lämpligt att denne för vidare något som barnet berättat i förtroende eller annan känslig information som kan skada barnet.²⁹

En god man ska vara erfaren, rättrådig och i övrigt lämplig för uppdraget. Hans eller hennes lämplighet ska kontrolleras i den utsträckning som behövs. Vid bedömningen av lämpligheten för uppdraget ska överförmyndaren fästa särskild vikt vid den utsatta situation som barnet befinner sig i (4 § Lgeb).

Om socialnämnden i sin ansökan om god man lämnar förslag på en person bör nämnden, med hänsyn tagen till barnets ålder och mognad, ha hämtat in barnets inställning till förslaget på person innan ansökan görs. Det framgår av Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2006:20) om socialnämndens ansvar vid behov av ny vårdnadshavare.

Den gode mannens roll i asylärendet

Som regel har det ensamkommande barnet gett sig till känna hos Migrationsverket och förklarat att han eller hon vill ansöka om uppehållstillstånd i Sverige redan innan en god man har utsetts. Barnet är dock inte formellt behörigt att själv ansöka om uppehållstillstånd. Enligt 18 kap. 4 § UtIL ska den gode mannen ansöka om uppehållstillstånd för barnet, om det inte är uppenbart obehövligt. Om en god man inte är förordnad kan den som är förordnad som offentligt biträde ansöka om uppehållstillstånd för barnets räkning (se 18 kap. 3 § UtIL).

Det är inte den gode mannens uppgift att företräda barnet vid den rättsliga asylprövningen. Denne bör dock hålla sig informerad om hur barnets ansökan fortskrider och i det syftet stå i kontakt med barnets offentliga biträde.³⁰

Godmenskapet upphör

Godmenskapet upphör utan särskilt beslut när barnet fyller 18 år. Förordnandet ska också upphöra, enligt 5 § Lgeb

- om någon av barnets föräldrar, eller någon annan vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe, anländer till Sverige och är i stånd att utöva förmynderskapet och vårdnaden,
- om barnet varaktigt lämnar Sverige,
- om en särskilt förordnad vårdnadshavare enligt föräldrabalken utses för barnet, eller
- om det är uppenbart att god man av någon annan anledning inte längre behövs.

Ansökan om upphörande av godmenskap eller entledigande av en god man får göras av barnets föräldrar eller någon annan vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe samt av den gode mannen. Överförmyndaren får också självmant ta upp frågan. (7 § Lgeb)

²⁹ Prop. 2004/05:136 s. 31.

³⁰ Prop. 2004/05:136 s. 29.

Om den gode mannen visar sig olämplig

En god man som gör sig skyldig till missbruk eller försummelse vid utövandet av sitt uppdrag, som kommer på ekonomiskt obestånd och på grund av detta är olämplig för uppdraget eller som av någon annan orsak inte längre är lämplig att inneha uppdraget ska entledigas (6 § andra stycket Lgeb).

Om socialnämnden får kännedom om förhållanden som innebär att en god man bör entledigas från sitt uppdrag, bör nämnden anmäla dessa till överförmyndaren och samtidigt begära att en ny god man utses för barnet.³¹ Eftersom den gode mannen inte omfattas av socialtjänstsekretess kan socialtjänsten informera överförmyndaren om en god man visar sig olämplig för sitt uppdrag. Däremot får socialtjänsten inte utan barnets samtycke eller efter en sekretessprövning enligt 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL lämna ut uppgifter om barnets personliga förhållanden.

³¹ SOSFS 2006:20

Barnets behov utreds

Socialnämndens utredningsansvar

11 kap. 1 § SoL

Socialnämnden ska utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan, anmälan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.

/.../

När ett barn som saknar vårdnadshavare i Sverige ger sig till känna eller aktualiseras på något annat sätt i en kommun ska socialnämnden inleda utredning enligt 11 kap. 1 § SoL.³² Det följer av kommunens yttersta ansvar för den som vistas i kommunen (2 a kap. 1 § SoL).

Ankomstkommunens ansvar

Ansvar för socialnämnden i ankomstkommunen att utreda barnets behov av stöd och skydd är inte beroende av om den beräknade vistelsetiden beräknas bli längre eller kortare. Däremot kan omfattningen av det bistånd som en ankomstkommun kan ha skyldighet att ge påverkas.³³

Utredningen av ett ensamkommande barn i ankomstkommunen syftar till att tillgodose barnets omedelbara behov av ett boende i avvaktan på att Migrationsverket anvisar en kommun till barnet. Utredningen begränsar sig ofta till att, utifrån den information som finns tillgänglig, ta fram ett beslutsunderlag för den tillfälliga placeringen.

Socialtjänsten är, enligt 11 kap. 4 § SoL, skyldig att slutföra sin utredning även om barnet i fråga lämnar kommunen. Syftet med denna bestämmelse är att förhindra att oklarheter uppstår om den fortsatta handläggningen av ett ärende om skydd eller stöd för ett barn.³⁴ Med hänsyn till bestämmelserna om anvisningskommun enligt LMA, som innebär att en utredning ska inledas i anvisningskommunen, kan socialtjänsten i ankomstkommunen som regel avsluta utredningen i samband med att barnet anvisas en annan kommun. En utredning ska inte göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i ärendet (11 kap. 2 § SoL).

Kännedomen om barnet är av naturliga skäl ofta ganska knapphändig i ankomstkommunen, men det kan finnas information som behöver förmedlas till anvisningskommunen. Informationen kan föras över efter samtycke av barnet och den gode mannen, om en sådan har hunnit utses.

³² Prop. 2005/06:46 s.48

³³ Jfr. prop. 2010/11:49 s. 32 och 36 f.

³⁴ Prop. 1996/97:124 s.181.

Anvisningskommunens ansvar

I samband med att barnet ansöker om uppehållstillstånd beslutar Migrationsverket vilken kommun som ska anvisas till barnet. Om det finns en släkting eller någon annan nära anhörig i Sverige anvisar Migrationsverket i första hand till den personens hemkommun. I och med anvisningen inleder socialtjänsten i anvisningskommunen en utredning enligt 11 kap 1 § SoL. Samtidigt erbjuder socialtjänsten en placering i exempelvis ett HVB eller tar ställning till om barnet kan placeras tillfälligt hos en uppgiven anknytningsperson eller -familj. Den fortsatta utredningen syftar till att bedöma behovet av ett mer långsiktigt boende och vilka insatser i övrigt som barnet kan behöva.

Anvisningskommunen ansvarar för att barnet eller den unge får det stöd och den hjälp som hon eller han behöver under placeringstiden, oavsett om barnet placeras i anvisningskommunen eller i en annan kommun.³⁵

Utredning av ett ensamkommande barn

Utredningens syfte och genomförande

11 kap. 2 § SoL

Vid en utredning av om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd får nämnden, för bedömning av behovet av insatser, konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs.

Utredningen ska bedrivas så att inte någon onödigt utsätts för skada eller olägenhet. Utredningen ska inte göras mer omfattande än vad som är motiverat utifrån omständigheterna i ärendet.

Utredningen ska bedrivas skyndsamt och vara slutförd senast inom fyra månader. Finns det särskilda skäl får socialnämnden besluta att förlänga utredningen för viss tid.

/.../

Ensamkommande barns behov ska utredas utifrån samma regler och rutiner som gäller för utredningar av andra barn som kan behöva socialtjänstinsatser.³⁶ Enligt Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2014:6) om handläggningen av ärenden som gäller barn och unga bör en utredning till skydd eller stöd för ett barn inriktas på barnets situation och behov samt på hur dess behov tillgodoses. Utifrån utredningen ska socialtjänsten ta ställning till om barnet har behov av insatser.

Flertalet kommuner följer strukturen i Barns behov i centrum (BBIC) i sin handläggning av barnvårdsärenden och gör så även i ärenden som rör ensamkommande barn. Genomförandet av utredningen behöver dock anpassas till den särskilda situation som ensamkommande barn befinner sig i. Den utredande socialsekreteraren kan exempelvis behöva använda tolk och involvera den gode mannen i föräldrarnas ställe.

³⁵ I Ds 2016:21 föreslås att möjligheten att placera ensamkommande barn i annan kommun ska begränsas. Ensamkommande barn ska endast få placeras i en annan kommun om kommunerna har ingått en särskild överenskommelse, om placeringen görs med stöd av LVU, pga. motsvarande vårdbehov enligt SoL eller om det finns synerliga skäl. Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2017.

³⁶ Se Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2014:6) om handläggning av ärenden som gäller barn och unga och tillhörande handbok, Socialstyrelsen (2005).

Utredningen genomförs i dialog med barnet och den gode mannen. Enligt 11 kap. 10 § SoL har barnet rätt att få relevant information i frågor som rör den egna personen, att komma till tals och att bli lyssnad på. Om barnet inte framför sina åsikter, ska barnets inställning så långt möjligt klarläggas på annat sätt. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad. För barn som fyllt 15 år ger processbehörigheten större möjligheter att påverka, men även när det gäller yngre barn ska hänsyn tas till barnens vilja.³⁷ Barn som fyllt 15 år ska samtycka till de insatser som erbjuds.

För ensamkommande barn är tillgången till tolk många gånger en förutsättning för att de ska kunna förstå information och kunna göra sig förstådda. För personer som inte behärskar språket eller är allvarligt hörsel- eller talskadade bör myndigheter vid behov anlita tolk (8 § förvaltningslagen, FL).

Utredningens omfattning

Av 11 kap. 2 § SoL framgår att en utredning aldrig ska göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i ärendet. Den initiala informationen leder i vissa fall till slutsatsen att det kan räcka med att göra en kortfattad utredning, i andra fall visar den behov av en mer ingående utredning för att det ska vara möjligt att bedöma barnets behov av insatser.

En skillnad, jämfört med flertalet andra utredningar är att det ensamkommande barnet har ett omedelbart behov av placering, vilket i sig kan påverka omfattningen och genomförandet av utredningen. Om det finns tillräcklig information som stödjer att den pågående placeringen har förutsättningar att tillgodose barnets behov kan det räcka med en mindre omfattande utredning. Genom placeringen inträder nämligen ett ansvar för att följa upp barnets hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång samt relationer till närstående (6 kap. 7 b § SoL). I den fortsatta kontakten med barnet, den gode mannen, boendepersonalen respektive familjehemsföräldrarna samt skolan kan barnets olika behov uppmärksammas. Vid behov kan en ny utredning inledas och kompletterande insatser erbjudas.

Utredningens innehåll

Barnets behov och situation är utgångspunkten för utredningen. BBIC-triangeln med dess tre sidor Familj och miljö, Barnets utveckling och Föräldrarnas förmåga är en modell för att utreda och följa upp de behov ett barn har. Endast de behovsområden inom varje sida som är relevanta i det enskilda fallet ska utredas. Det går dock inte att göra generella anpassningar, i det här fallet för gruppen ensamkommande barn, genom att alltid välja bort vissa sidor eller behovsområden.³⁸

Barnets situation och i viss mån även föräldrarnas förmåga beskrivs i första hand med hjälp av information från barnet självt. Föräldrarna till ett ensamkommande barn kan samtidigt fortsätta att vara aktiva i barnens liv via mobilkontakt etc. Att de inte finns i Sverige behöver således inte utesluta att de kan involveras i utredningen. Om och hur de kan vara delaktiga måste undersökas och avgöras i varje enskilt ärende. Om enbart barnet är uppgiftslämnare när det

³⁷ Motsvarande rätt till relevant information finns även enligt 36 § LVU och omfattar då även den som har fyllt 18 år men inte 21 år.

³⁸ För ytterligare information om BBIC hänvisas till Socialstyrelsen (2015) och Socialstyrelsen (2015 a).

gäller föräldrarnas situation och förmåga behöver det framgå av dokumentationen.

Barnets situation behöver också beskrivas av referenspersoner och sakkunniga i barnets nätverk. Det kan av naturliga skäl vara svårt att i detta skede hitta personer som känner barnet väl. Boendepersonal, god man, lärare med flera kan dock bidra med information om hur de uppfattar barnets behov i den aktuella situationen.

I utredningen bedöms huruvida boendepersonalen respektive familjehemsföräldrarna har förutsättningar att tillgodose barnets behov under den fortsatta asylprocessen. I vissa fall visar utredningen att barnet är i behov av kompletterande insatser, antingen från socialtjänsten eller från andra verksamheter, till exempel barn- och ungdomspsykiatri. Utredningen kan också visa att barnet behöver en annan placering.

Ensamkommande barns vårdbehov

Flertalet ensamkommande barn har flytt från krig, fattigdom, förtryck etc. De befinner sig i Sverige utan sina föräldrar och många känner stor saknad och ibland oro för sin familj. Ankomsten till Sverige och ovissheten i asylprocessen innebär stress och osäkerhet. Barnen behöver en trygg miljö och goda relationer till vuxna omsorgspersoner, struktur i vardagen, utbildning, meningsfulla aktiviteter, hälso- och sjukvård och tandvård, vilket sammantaget kan bidra till att barnen återhämtar sig både fysiskt och psykiskt. Barnen behöver förstå och göra sig förstådda.³⁹

Barnets fysiska och psykiska hälsa påverkas av förhållanden såväl före och under flykten som i asylprocessen och tiden därefter⁴⁰. Se även i avsnittet *Hem för vård eller boende (HVB)* i kapitlet Placeringsformer för barn och unga om att uppmärksamma psykisk ohälsa och traumamedvetet bemötande.

Vårdplan

Utredningen ska beskriva barnets vårdbehov och en vårdplan enligt 11 kap. 3 § SoL ska upprättas, ett dokument som tydliggör socialnämndens avsikter med vården och hur den ska utformas. Av planen ska det bland annat framgå hur barnet och vårdnadshavaren, i detta fall den gode mannen, ser på den planerade vården.⁴¹

Vårdplanen ska upprättas innan beslutet om vård och senare kompletteras med en genomförandeplan som beskriver hur insatserna konkret ska genomföras. När det gäller ensamkommande barn slutförs utredningen oftast under pågående placering, varför vårdplanen kan behöva revideras.

³⁹ Socialstyrelsen (2013b).

⁴⁰ Andersson, H E m.fl. (red. 2010).

⁴¹ 5 kap. 1 a § SoF.

Ensamkommande barn som är gifta

Sverige tillåter inte barnäktenskap

Av 2 kap. 1 § äktenskapsbalken framgår att den som är under 18 år inte får ingå äktenskap. Sverige erkänner inte heller barnäktenskap som ingåtts utomlands om en av parterna vid tidpunkten för äktenskapets ingående hade anknytning till Sverige genom medborgarskap eller hemvist.⁴² Om barnäktenskapet inte är giltigt i den stat där det ingicks, vilket skulle kunna vara fallet om det ingåtts under resan till Sverige, är äktenskapet inte heller giltigt i Sverige.⁴³

I praktiken aktualiseras frågan om ett formellt erkännande av ett utländskt äktenskap först då en uppgift om äktenskap ska föras in i folkbokföringsregistret. Bedömningen görs då av Skatteverket utifrån de uppgifter som finns tillgängliga.

Om barnet är under 15 år

Utgångspunkten i den svenska lagstiftningen är att ett barn under 15 år har ett absolut behov av skydd mot sexuella handlingar.⁴⁴ Den som har samlag eller genomför annan sexuell handling med barn under 15 år gör sig skyldig till sexualbrott enligt 6 kap. 4–5 §§ i brottbalken, BrB. Enligt SOSFS 2014:6 bör socialnämnden vid misstanke om brott mot barn skyndsamt göra en polisanmälan, såvida det inte strider mot barnets bästa.⁴⁵

Omsorgsfull utredning krävs

Den civilrättsliga statusen av ett äktenskap påverkar inte socialnämndens ansvar för ett barn. Oavsett om äktenskapet erkänns eller inte erkänns i Sverige ska barnet få anpassad och relevant information om sina rättigheter och möjligheter till skydd i Sverige. Utredningen av det ensamkommande barnet behöver även inbegripa vad äktenskapet betyder för socialtjänstens insatser och agerande i övrigt.⁴⁶

JO har i ett beslut som rörde handläggningen av ärenden rörande tre ensamkommande barn som var gifta, uttalat att socialnämnden har ett långtgående utredningsansvar när det gäller barn som kan vara i behov av stöd eller skydd. I utredningen behöver bland annat barnets inställning och möjlighet att göra ett eget val så långt möjligt klarläggas. För att säkerställa att barnets rättigheter inte kränks måste det ställas krav på att socialnämndens utredning är omsorgsfull. Ett eller två samtal vid ankomsten till Sverige kan i de flesta fall inte anses tillräckligt, enligt JO. Först efter en noggrann och omsorgsfull utredning kan

⁴² 1 kap. 8 a § första stycket lagen (1904:6 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap, IÄL. Det finns även andra äktenskap som ingåtts enligt utländsk lag som inte godkänns i Sverige. se 1 kap. 8 a § IÄL.

⁴³ Se 1 kap. 7 § IÄL.

⁴⁴ Prop. 2004/05:45 s 21 f.

⁴⁵ För mer information se Socialstyrelsen (2012 a).

⁴⁶ Länsstyrelsen i Östergötland har regeringens uppdrag att driva ett nationellt kompetensteam för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Yrkesverksamma kan vid behov vända sig till teamet i frågor som rör barnäktenskap och tvångsäktenskap, se vidare <http://www.hedersfortryck.se/>

socialnämnden ha ett tillräckligt gott beslutsunderlag för att kunna bedöma dels om barnet har en reell möjlighet att ge uttryck för en önskan om att få bo med sin make eller maka, dels huruvida barnet är i behov av skydd eller stöd.⁴⁷

Tilläggas kan att socialtjänsten inför en placering behöver göra motsvarande omsorgsfulla utredning för att säkerställa att barnet får det skydd och det stöd det behöver om barnet uttrycker en önskan att bo med sin pojk- eller flickvän.

Barnets vilja och barnets bästa

Hur boendet ska ordnas för ett gift ensamkommande barn ska bedömas individuellt utifrån omständigheterna i det enskilda fallet, oberoende om äktenskapet erkänns i Sverige eller inte. Vid beslut eller andra åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn ska vad som är bäst för barnet vara avgörande (1 kap. 2 § SoL). Barnets bästa är resultatet av en sammanvägd bedömning av barnets vilja och åsikt, kunskap om barnet samt vetenskap och beprövad erfarenhet⁴⁸. Även om ett barn uttrycker en önskan om att bo med sin make eller maka kan socialnämnden i sin samlade bedömning komma fram till att det inte är till barnets bästa. Om barnet är under 15 år är det särskilt viktigt att beakta barnets behov av skydd mot sexuella handlingar.

Barn befinner sig ofta i en beroendeställning gentemot anhöriga eller andra vuxna. Det finns en risk för att ett barn som kommer från ett land där tvångs-äktenskap och arrangerade äktenskap förekommer inte ser någon möjlighet att uttrycka någon annan vilja än att fortsätta vara tillsammans med den vuxne som barnet är gift med och som han eller hon har sökt skydd tillsammans med. Förhållandet kan kompliceras ytterligare om paret har eller väntar barn.⁴⁹

JO lyfter särskilt fram situationer där barnet kan vara utsatt för tvång eller befinna sig i en tvångsliknande situation och där barnet kanske är omoget. Då är det, enligt JO, svårt att argumentera för att ett formellt samtycke till en placering med maken eller maken skulle vara förenligt med barnets bästa.⁵⁰ Om ett ensamkommande barn som fyllt 15 år anses vara utsatt för tvång, hot eller våld och därmed är i behov av skydd, men inte samtycker till en frivillig placering, behöver förutsättningarna för vård enligt LVU bedömas.

Förutsättningar för vård enligt LVU vid barnäktenskap

För att LVU ska vara tillämplig krävs ett missförhållande med anknytning till den unges hemmiljö (2 §) eller till den unges eget beteende (3 §). Missförhållandet ska medföra att det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas och att behövlig vård inte kan ges på frivillig väg.

För att vård med stöd av 2 § LVU ska bli aktuell ska det vara fråga om ett behov av vård som föranleds av ett missförhållande i barnets eller den unges hem. Med begreppet *hemmet* i lagen avses såväl föräldrahemmet som annat hem där den unge vistas stadigvarande. Begreppet har också en abstrakt betydelse och avser inte bara bostaden utan alla de situationer då barnet direkt eller indirekt står under vårdnadshavarens eller annan fostrares inflytande.⁵¹

⁴⁷ JO:s beslut den 15 juni 2016 (dnr 394-2016, 476-2016, 692-2016).

⁴⁸ Prop. 2012/13:10 s. 36 f.

⁴⁹ JO:s beslut den 15 juni 2016 (dnr 394-2016 m.fl.).

⁵⁰ JO:s beslut den 15 juni 2016 (dnr 394-2016 m.fl.).

⁵¹ Prop. 1979/80:1 del A s. 582 och prop. 1989/90:28 s. 108.

Frågan huruvida det finns förutsättningar att tillämpa LVU i en situation där en vårdnadshavare förmått ett barn att gifta sig mot sin vilja har inte prövats rättsligt. Skäl att tillämpa LVU har dock befunnits föreligga i situationer där barn eller unga riskerat att bli bortgifta mot sin vilja. Enligt Socialstyrelsens allmänna råd om tillämpningen av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (SOSFS 1997:15) bör hemsändning av en svensk medborgare till ett ursprungsland för äktenskap mot den unges vilja kunna utgöra grund för vård med stöd av LVU med återopande av *annat förhållande i hemmet*.⁵²

Uppföljning av barnets situation

Socialnämndens ansvar för uppföljning av barnets situation är beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Beroende på om barnet är placerat eller inte gäller olika förutsättningar. Har barnet erbjudits och godtagit en placering har socialtjänsten en skyldighet att noga följa vården (6 kap. 7 § SoL).

JO har i ett beslut uttryckt oro för att samtyckesbaserade utredningsåtgärder och systemet med gode män inte alltid är tillräckliga för att garantera att de gifta ensamkommande barnens rättigheter fullt ut beaktas. I de fall då det konstaterats att ett barn behöver insatser men inte samtycker till insatserna och förhållandena inte är sådana att LVU kan tillämpas, anser JO det rimligt och angeläget att socialnämnden inte släpper kontakten med barnet utan gör en uppföljning av barnets situation⁵³. Socialtjänsten kan inom ramen för sitt ansvar enligt socialtjänstlagen behöva återkomma med erbjudanden om insatser.

Även när socialtjänsten vid den individuella bedömningen kommit fram till att det är förenligt med barnets bästa att han eller hon bor i ett eget boende tillsammans med sin make eller maka, exempelvis om båda är nära myndighetsåldern, kan socialtjänsten behöva erbjuda en uppföljande kontakt. Om uppföljning inte kan genomföras med samtycke finns det under vissa förutsättningar möjlighet för socialnämnden att besluta om uppföljning utan samtycke efter avslutad utredning under som längst två månader (11 kap. 4 a och c §§ SoL).

⁵² SOSFS 1997:15 s. 30 f.

⁵³ JO:s beslut den 15 juni 2016 (dnr 394-2016 m.fl).

Placeringsformer för barn och unga

Placeringsformer enligt SoL

Varje kommun ansvarar, enligt 6 kap. 2 § SoL, för att det finns tillgång till

6 kap. 1 § SoL

Socialnämnden ska sörja för att den som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna tas emot i ett

1. familjehem,
2. hem för vård eller boende, eller
3. stödboende för barn och unga i åldern 16 - 20 år (stödboende).

familjehem, HVB och stödboende för åldersgruppen 16 – 20 år, medan staten ansvarar för tillgången till HVB som regleras i 12 § LVU (särskilda ungdomshem). Jourhem är särskilt reglerat i 6 kap. 6 § tredje stycket. Familjehem och jourhem ska vara utredda av socialnämnd. Se nästa kapitel.

HVB respektive stödboende i enskild regi får inte bedrivas utan tillstånd av Inspektionen för vård och omsorg (IVO) enligt 7 kap. 1 § SoL. Kommuner som driver verksamheten i egen regi eller på entreprenad är skyldiga att anmäla verksamheten till IVO innan den påbörjas. IVO utövar tillsyn över HVB och stödboende oavsett driftsform och ska göra regelbundna inspektioner, minst en gång per år.

Olika vårdinnehåll

I sociallagstiftningen benämns en placering *vård* även om man ofta, särskilt när det gäller ensamkommande barn, talar om *boende*. Vård är inte uttryckligen definierat i lagen men används som ett övergripande begrepp för innehållet i insatser och åtgärder enligt en viss lagstiftning, i det här fallet placering utanför det egna hemmet enligt SoL eller LVU. Samhällsvården är omgärdad av olika regler för kvalitet och säkerhet, som delvis skiljer sig åt beroende på vilken placeringsform det är fråga om.

Beroende på placeringsform och behoven hos barnet eller den unge kan innehållet i vården variera. Utredningen om tvångsvård för barn och unga har använt sig av begreppen omvårdnad, fostran, stöd, tillsyn (i betydelsen uppsikt) och behandling för att särskilja innehållet i de olika placeringsformerna. Som exempel använder utredningen begreppet omvårdnad i betydelsen att individen får direkt hjälp att tillfredsställa sina fysiska, psykiska och sociala behov, såsom mat, personlig hygien, sociala aktiviteter, fritidssysselsättningar, kontakt med anhöriga och andra närstående. Familjehem och HVB förväntas i varierande grad erbjuda omvårdnad. Familjehem ska även svara för fostran, i betydelse vägledning som både kräver positiv bekräftelse och gränssättning. Till skillnad från ett HVB förväntas ett stödboende inte erbjuda omvårdnad, enbart stöd och tillsyn. I praktiken är innehållet i respektive placeringsform sällan renodlat. Det

är, enligt utredningen, en förutsättning för att skiftande behov hos olika grupper ska kunna tillgodoses på ett bra sätt.⁵⁴

I socialtjänstförordningen (SoF) anges vissa övergripande principer för vården i HVB och stödboende. Enligt 3 kap. 3 § SoF ska verksamheten vid HVB och stödboende bygga på förtroende för och samarbete med den enskilde och utformas så att vistelsen i hemmet upplevs som meningsfull. Den enskildes integritet ska respekteras. De insatser som görs ska anpassas till den enskildes individuella behov och förutsättningar. Verksamheten ska vidare enligt 4 § bedrivas i fortlöpande samarbete med den socialnämnd som har det sammanhållna ansvaret för att den enskilde får det stöd och den hjälp som han eller hon behöver.

Särskilt om tillsynsansvaret

Det ingår i vårdnadshavarens ansvar för att barnet får en god fostran, att lära barnet sätta gränser för sitt handlande och ta ansvar. Vidare har vårdnadshavaren ett tillsyns- och uppsiktsansvar som innebär att barnet måste acceptera en viss gränssättning. Vårdnadshavarens insyns- och bestämmanderätt i barnets angelägenheter tunnans dock ut i takt med att barnet blir äldre.⁵⁵

Vid en placering överläts den dagliga omsorgen, som vanligtvis vårdnadshavaren svarar för, till familjehemsföräldrar respektive personal vid HVB eller stödboende. Vilka gränssättande åtgärder som får vidtas inom ramen för boendepersonalens respektive familjehemsföräldrarnas omsorgs- och tillsynsansvar är inte klargjorda i FB. Det måste därför avgöras i varje enskilt fall efter en behovs- och proportionalitetsbedömning.⁵⁶ Se vidare avsnittet *Personalens befogenheter i HVB*.

Det ska i sammanhanget tilläggas att en god man eller en särskilt förordnad vårdnadshavare för ett ensamkommande barn inte i den egenskapen har något ansvar för den dagliga omvårdnaden om barnet och därmed inte heller har något direkt tillsyns- eller uppsiktsansvar. Däremot ska denne säkerställa att barnet bland annat får den tillsyn som det behöver.⁵⁷

Familjehem

3 kap. 2 § SoF

Med familjehem avses ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran eller vuxna för vård och omvårdnad och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt.

Vad som utgör ett *enskilt hem* definieras inte i lag. Förarbetsuttalanden till SoL tyder på att avsikten var att i lagen göra en åtskillnad mellan familjehem och andra enskilda hem å ena sidan och socialtjänstens institutioner å andra sidan, dvs. det som kom att bli hem för vård eller boende.⁵⁸

⁵⁴ SOU 2014:3 s. 145 och 252 ff.

⁵⁵ Se 6 kap. 11 § FB samt prop. 1981/82:168 s. 23 f., 60 och 72. Se även prop. 2008/09:150 s. 370 f.

⁵⁶ SOU 2015:71 s. 712 f.

⁵⁷ Prop. 2004/05:136 s. 29 f.

⁵⁸ Se prop. 1979/80:1 Del A s. 3

Ett familjehem ska erbjuda barnet en familjetillhörighet och uppdraget är knutet till den eller de personer som socialnämnden har utrett och bedömt vara lämpliga att ta emot ett visst barn i sitt hem. Se nästa kapitel angående utredning av familjehem med mera.

Jourhem

6 kap. 6 § SoL

Socialnämnden får inte placera ett barn i ett sådant enskilt hem som vid upprepade tillfällen tar emot barn för tillfällig vård och fostran (jourhem) om inte förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård är utredda av socialnämnd.

Om det inte finns särskilda skäl får ett barn vårdas i ett jourhem i högst två månader efter det att socialnämndens utredning enligt 11 kap, 2 § om ingripande till barnets skydd eller stöd avslutats.

I samband med att bestämmelsen om jourhem fördes in i SoL uttalades att bestämmelsen förutsätter att det rör sig om mottagande av flera olika barn vid upprepade tillfällen för att hemmet ska betraktas som jourhem. Om en anhörig eller annan närstående, som barnet känner väl, vid ett enskilda tillfälle vårdar ett barn under en kortare tid ska hemmet inte behöva utredas på samma sätt som ett för barnet främmande hem, eftersom påfrestningarna då kan antas vara mindre för såväl barnet som familjen.⁵⁹

Ett barn får inte utan särskilda skäl vara placerat i ett jourhem längre tid än två månader, räknat från den tidpunkt då socialtjänstens utredning avslutades. I och med att en utredning i normalfallet ska vara avslutad inom fyra månader finns därmed ett visst stöd för att den bortre tidsgränsen för en jourhemsplacering skulle vara sex månader.⁶⁰ Se nästa kapitel angående utredning av jourhem.

Hem för vård eller boende (HVB)

3 kap. 1 § SoF

Med ett hem för vård eller boende avses ett hem inom socialtjänsten som tar emot enskilda för vård eller behandling i förening med ett boende.
/.../

HVB kan ha olika driftsformer. I HVB-begreppet innefattas även de särskilda ungdomshemmen enligt 12 § LVU, som staten driver genom Statens institutionsstyrelse (SiS).

Som regel är det olämpligt att personer med olika behov vårdas i samma HVB. Därför finns det särskilda HVB som inriktar sig på ensamkommande barn och unga. HVB för ensamkommande barn benämns ofta boende, men omfattas av samma regler som gäller för andra HVB för barn och unga.

⁵⁹ Prop. 2006/07:129 s. 61.

⁶⁰ Jfr 6 kap. 6 § fjärde stycket SoL.

Socialstyrelsen har utfärdat föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2016:55) om hem för vård eller boende, bland annat avseende vårdens innehåll, personalens kompetens, bemanning och lokaler. Av dessa framgår bland annat att de arbetsätt och metoder som används i HVB ska vara relevanta i förhållande till den målgrupp som hemmet är avsett för. De ska vidare vara baserade på bästa tillgängliga kunskap och vara utformade med respekt för de enskildas personliga integritet.⁶¹

Om ett HVB tar emot barn ska det vara bemannat dygnet runt. Hemmet behöver dock inte vara bemannat under de tider då barnen inte vistas där. Även under dessa tider ska det dock finnas personal tillgänglig som kan infinna sig i hemmet utan oskäligt dröjsmål.⁶²

Lokalerna ska vara ändamålsenliga för den verksamhet som bedrivs. Den person som är placerad i ett HVB bör ha ett eget rum. Om det är aktuellt med delat rum bör man först göra en bedömning av huruvida det är lämpligt, med beaktande av syftet, berörda personers inställning och risker som kan finnas med delat rum.⁶³

Ett HVB ska tillgodose barnens behov av en trygg livsmiljö, daglig omsorg och stöd. Ungdomarna behöver få vara delaktiga i utformningen av innehållet i vården så att den anpassas efter deras behov. Personalen behöver ha tillräckliga kunskaper för att bemöta barnet barnen utifrån deras behov och kunna hantera de situationer som uppstår i vardagen.

Många ensamkommande barn och unga har varit med om svåra händelser och behöver ett traumamedvetet bemötande. Det innebär att barnen behöver vuxna omsorgspersoner som är lyhörda och närvarande och som tillgodoser deras behov av trygghet, goda relationer och hjälp att hantera svåra känslor. Genom ett traumamedvetet bemötande kan de flesta barn och unga återhämta sig i sin vardagsmiljö. Personalen behöver samtidigt kunna bedöma om enskilda barn behöver ytterligare stöd, till exempel på grund av missbruk, psykisk eller fysisk ohälsa eller funktionsnedsättning.⁶⁴

Personalens befogenheter

I vissa fall aktualiseras frågor om vilka begränsande åtgärder, som får vidtas gentemot barn som är placerade, särskilt vid HVB som tar emot ungdomar. Varken kommunala eller enskilda HVB har möjlighet att vidta tvångsåtgärder eller göra inskränkningar i grundlagsskyddade fri- och rättigheter utan stöd i lag. Det är enbart de särskilda ungdomshemmen som drivs av Statens institutionsstyrelse (SiS) som, enligt LVU, har befogenheter att vidta vissa skydds- och begränsningsåtgärder, till exempel inlåsning, avskiljning, begränsning av rörelsefriheten och kroppsvisitation.

Ordningsregler ska finnas

Tvångsåtgärder ska inte förväxlas med allmänna ordningsregler. Enligt 3 kap. 5 a § SoF ska föreståndaren vid ett HVB ansvara för att det finns ordningsregler

⁶¹ 4 kap. 1 § HSLF-FS 2016:55

⁶² 6 kap. 2 § HSLF-FS 2016:55. Se även 6 kap. 1 § HSLF-FS 2016:55.

⁶³ 7 kap. 1 § samt 7 kap. 1 § AR HSLF-FS 2016:55.

⁶⁴ Läs mer ensamkommande barn på HVB på www.kunskapsguiden.se. Ytterligare information om traumamedvetet bemötande finns även i materialet Ensamkommande barn och ungdomar-psykisk hälsa och traumasymtom som går att ladda ner från Göteborgsregionens kommunförbunds webbsida <http://www.grkom.se>

för de dagliga rutinerna på hemmet, som ska syfta till trygghet och säkerhet för alla som vistas där. Ordningsreglerna ska utarbetas under medverkan av företrädare för de boende och följas upp regelbundet. Ordningsreglerna ska vara tillgängliga och väl kända för både boende och personal. Se även *Särskilt om tillsynsansvaret* i början av detta kapitel.

Stödboende (16 – 20 år)

3 kap. 1 a § SoF

Med stödboende avses en verksamhet inom socialtjänsten som tar emot enskilda i åldern 16–20 år i ett eget boende med individanpassat stöd.

/.../

Stödboende kännetecknas av ett antal lägenheter/boenden i en sammanhållen verksamhet. Förutom ett eget boende innebär placeringsformen ett individuellt anpassat stöd. Det huvudsakliga syftet med en placering i ett stödboende är att under trygga former träna och förbereda barnet eller den unge för ett självständigt boende och vuxenliv. Stödboende kan vara ett fristående placeringsalternativ eller fungera som en utslussning efter annan vård utanför det egna hemmet, i till exempel familjehem eller HVB.⁶⁵

Vid införandet av stödboende som ny placeringsform enligt SoL angavs i förarbetena att ensamkommande barn och unga var en tänkbar målgrupp. Många ensamkommande ansågs behöva ett mer självständigt boende med individanpassat stöd och med annat innehåll än det som kännetecknar HVB.⁶⁶

Socialstyrelsen har utfärdat föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2016:56) om stödboende, bland annat avseende lokaler, bemanning och personalens kompetens. Av dessa framgår bland annat att det ska finnas särskilt avdelad personal som har till sin huvudsakliga uppgift att stödja de barn som är placerade där. Stödet ska vara både praktiskt och känslomässigt. Det kan innefatta

- samtal av motiverande och trygghetsskapande karaktär,
- pedagogiskt stöd i den dagliga livsföringen,
- samhällsinformation,
- medverkan i kontakter med myndigheter och andra samhällsorgan,
- hjälp att bibehålla och vid behov etablera sociala relationer,
- aktiviteter som kan bidra till en meningsfull fritid, och
- regelbunden tillsyn i det egna boendet.⁶⁷

Det finns inget krav på att personal ska finnas på plats hela tiden i stödboendet. Personal ska dock vara tillgänglig dygnet runt och vid behov kunna infinna sig i de egna boendena utan skäligt dröjsmål med hänsyn tagen till barnets eller den unges trygghet och säkerhet.⁶⁸

⁶⁵ Prop. 2015/16:43 s. 36 och 40 f.

⁶⁶ Prop. 2015/16:43 s. 37.

⁶⁷ 7 kap. 1 § HSLF-FS samt 5 kap. 2 § AR HSLF-FS

⁶⁸ 7 kap. 3 §§ HSLF-FS 2016:56. Se även 7 kap. 1 § HSLF-FS.

Föreståndaren bör se till att det finns ordningsregler för de egna boendena och eventuellt delade utrymmen. Reglerna bör syfta till att tillgodose säkerhet, trygghet och trivsel och de bör vara väl kända av personalen, barnen och de unga.⁶⁹

⁶⁹ 5 kap. 2 § AR HSLF-FS 2016:55. Se även 3 kap. 5a§ SoF.

Placering av barnet

En placering enligt SoL förutsätter samtycke

Insatser inom socialtjänsten till ett ensamkommande barn ska genomföras i samförstånd med barnet och hans eller hennes gode man eller särskilt förordnade vårdnadshavare. Socialtjänsten behöver därför vara lyhörd för barnets och ställföreträdarens önskemål när det gäller placeringsform och val av hem. En frivillig placering, som det vanligtvis handlar om när det gäller ett ensamkommande barn, görs enligt 4 kap. 1 § SoL.

Rätten till stöd och hjälp från socialnämnden kan inte avse andra insatser än sådana som bedöms kunna tillgodose individens behov på ett lämpligt sätt. Det finns således ingen ovillkorlig rätt för en enskild att få en viss bestämd insats.⁷⁰ Vid bedömningen av vilken insats som kan komma i fråga måste en sammanvägning göras av olika omständigheter såsom den önskade insatsens lämplighet som sådan, kostnaderna för den önskade insatsen i jämförelse med andra insatser samt den enskildes önskemål.⁷¹

Ett barn som fyllt 15 år eller barnets gode man kan, om de inte samtycker till placeringsformen eller ett föreslaget hem överklaga socialnämndens beslut.

När det inte går att nå samförstånd

Undantagsvis kan det uppstå en situation där det inte finns några förutsättningar för en placering vare sig enligt SoL eller LVU. Barnet kan exempelvis på egen hand ha bosatt sig hos en familj, som socialtjänsten inte anser är lämplig för uppdraget som familjehem. Under sådana omständigheter behöver socialsekreteraren ha en dialog med barnet, informera om och förklara socialtjänstens ansvar för barn samt redogöra för vilka alternativ som finns när det gäller placering och annat stöd. Om barnet, som har fyllt 15 år, ändå inte samtycker till den placering som socialtjänsten erbjuder och förutsättningarna för LVU inte är uppfyllda kan ingen placering genomföras. Socialtjänsten kan i denna situation ha ett fortsatt ansvar att hålla kontakt med barnet och samarbeta med barnets ställföreträdare, utifrån socialnämndens ansvar för att barn och unga som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver (5 kap. 1 § SoL). Syftet kan vara att motivera för en lämplig placering samt vid behov erbjuda annat stöd, exempelvis i form av öppna insatser.

Förutsättningar för vård enligt LVU

För att LVU ska kunna tillämpas krävs ett missförhållande som är hänförligt till den unges hemmiljö (§ 2) eller den unges eget beteende (§ 3). Missförhållandet ska medföra att det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas och att behövlig vård inte kan ges på frivillig väg.

⁷⁰ Prop. 1979/80:1 del A s. 185.

⁷¹ Prop. 2000/01:80 s. 91.

För att 2 § LVU ska kunna tillämpas krävs att den unge direkt eller indirekt står under vårdnadshavares eller någon fostrares inflytande.⁷²

För att 3 § LVU ska kunna tillämpas krävs att barnet utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Att beakta inför en placering

Ensamkommande barn delar många erfarenheter men utgör inte en homogen grupp när det gäller ålder, kön, bakgrund etc. Vid valet av HVB eller familjehem/jourhem ska alltid en bedömning göras av om förutsättningarna svarar mot de behov som barnet eller den unge har.⁷³ Ju yngre barnet är desto mer talar för att barnet behöver den familjetillhörighet som ett familjehem syftar till att ge. Ensamkommande flickors situation behöver också beaktas vid valet av boende med tanke på att majoriteten av ensamkommande barn som placeras är pojkar.

Enligt 3 kap. 11 § SoF ska den som beslutar om inskrivning i ett HVB eller stödboende kontrollera om hemmet eller boendet är lämpligt med hänsyn till den enskildes behov, ålder, utveckling, utbildning och personliga förhållanden i övrigt.

Inskrivning i HVB

Enligt 3 kap. 3 § HSLF-FS 2016:55 ska den som beslutar om inskrivningen vid lämplighetsbedömningen enligt 3 kap. 11 § SoF bland annat beakta om en placering kan innebära en negativ påverkan mellan de placerade personerna. Det bör också beaktas om skillnader i problembild, ålder och mognad samt kön mellan de placerade personerna kan komma att påverka placeringen negativt.⁷⁴

Placering i stödboende

I första hand är ett stödboende tänkt som ett placeringsalternativ för unga i åldern 18–20 år, men om det finns särskilda skäl kan även 16- och 17-åringar bli aktuella för placering i ett stödboende. Särskilda skäl kan enligt förarbetena vara att barnet bedöms vara tillräckligt moget och förberett för att på ett bra sätt klara av att bo och leva i ett eget boende, att barnet anses moget i övrigt och att barnet själv har uttryckt en önskan att bo i ett eget boende. Socialnämnden behöver iaktta en större försiktighet vid placering i stödboende av barn som är 16 – 17 år.⁷⁵

Vid lämplighetsbedömningen enligt 3 kap. 11 § SoF ska, enligt 4 kap. 2 § HSLF-FS 2016:56 särskilt beaktas hur barnets eller den unges behov av stöd kan tillgodoses under trygga och säkra former med hänsyn tagen till tillgången på personal, personalens kompetens och boendets utformning. Om bedömningen avser en placering i ett eget boende med utrymmen som delas med andra barn och unga, ska det vidare beaktas om placeringen kan innebära en negativ påverkan eller medföra kränkningar, våld eller övergrepp.

⁷² Prop. 1989/90:28 s. 108.

⁷³ 5 kap. 1 § SOSFS 2012:11.

⁷⁴ 3 kap. 3 § AR HSLF-FS 2016:55.

⁷⁵ Prop. 2015/16:43 s. 38 f.

Placering av ensamkommande barn som är förälder

Tidigare har konstaterats att barn till ensamkommande barn enligt definitionen inte själva är ensamkommande och således inte omfattas av reglerna om god man etc. Barnets föräldrar kan oavsett ålder vara vårdnadshavare för barnet. Däremot kan inte en minderårig vara förmyndare (se 10 kap. 1 § FB)⁷⁶.

Frågan om barnet behöver vara placerat utifrån sina egna behov eller enbart är medföljande i föräldrarnas placering får bedömas utifrån förhållandena i det enskilda fallet. Om föräldern inte har några svårigheter att på egen hand ge barnet nödvändig omvårdnad begränsas frågan till om ersättning ska utgå till boendet eller familjehemmet avseende det lilla barnet och vad som i sådant fall är skälig ersättning. Om det ensamkommande barnet har fyllt 16 år och själv är förälder, har barnet vid behov rätt att ansöka hos Migrationsverket om dagsättning och eventuellt särskilt bidrag för sitt barn.

Information till barnet i samband med placering

Det ensamkommande barnet behöver få information, vara delaktig i sin placering och kunna påverka sin situation. Som nyanländ behöver barnet få hjälp med att förstå samhället och göra sig förstådd.

Enligt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende (SOSF 2012:11) ska barnet eller den unge få aktuella kontaktuppgifter till den socialsekreterare som handlägger hans eller hennes ärende. Barnet eller den unge ska även få information om hur han eller hon kan nå tillsynsmyndigheten.⁷⁷ Barnet eller den unge bör också informeras om vilka rättigheter han eller hon har i fråga om att

- vara delaktig i planeringen av vården,
- ta del av journalanteckningar,
- tala enskilt med företrädare för nämnden och
- framföra klagomål och synpunkter till nämnden.⁷⁸

⁷⁶ Om båda föräldrarna är minderåriga ska överförmyndaren eller någon annan behörig ansöka till tingsrätten om förordnande av förmyndare. Se 10 kap. 18 § FB.

⁷⁷ 7 kap. 1 § SOSFS 2012:11. IVO har enligt 3 kap. 20 § SoF ansvar för att ta fram information som riktar sig till placerade barn och unga och till deras vårdnadshavare. Sådan information finns tillgänglig på inspektionens hemsida. För placerade barn under 18 år finns även en möjlighet att kontakta IVO och ställa frågor eller framföra klagomål via ett direktnummer.

⁷⁸ AR till 7 kap. 1 § SOSFS 2012:11.

Särskilt om utredning och placering i familjehem och jourhem

6 kap. 6 § SoL

/.../

Socialnämnden får inte ...fatta beslut om vård utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda av socialnämnd.

Socialnämnden får inte placera ett barn i ett sådant enskilt hem som vid upprepade tillfällen tar emot barn för tillfällig vård och fostran (jourhem) om inte förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård är utredda av en socialnämnd.

/.../

Som framgick av föregående kapitel är ett jourhem ett hem för tillfällig vård och fostran medan ett familjehem är ett hem för stadigvarande vård och fostran. Reglerna skiljer sig åt i vissa avseenden beroende på tidsperspektivet.

Såväl jourhem som familjehem ska vara utredda av en socialnämnd. Skyldigheten lämnar utrymme för att, i samarbete mellan kommuner, godta en annan socialnämnds utredning som underlag. I många fall kan det dock finnas skäl att uppdatera den tidigare utredningen och samtidigt lägga grunden till ett kommande samarbete och ett anpassat stöd. Det är viktigt att socialtjänsten och hemmet har en gemensam bild av uppdraget, något som dialogen under utredningen kan bidra till.⁷⁹

Utredning av hemmets allmänna lämplighet

Socialstyrelsen har tagit fram föreskrifter och allmänna råd om vad en utredning av ett familjehem eller ett jourhem ska omfatta.⁸⁰

Vid en utredning av ett familjehem eller ett jourhem ska en bedömning göras av hemmets allmänna förutsättningar för att erbjuda barn och unga vård som är trygg, säker, ändamålsenlig och präglad av kontinuitet. Om det finns ett visst barn i åtanke för placering ska nämnden dessutom bedöma om hemmet har förutsättningar att tillgodose barnets behov.

Socialnämnden ska enligt föreskrifterna särskilt uppmärksamma förekomsten av våld mot närstående, annan brottslighet, missbruk eller andra omständigheter i det tilltänkta hemmet som kan äventyra ett barns eller en ung persons trygghet och säkerhet.

Utredningen om hemmets lämplighet ska innehålla uppgifter om

1. familjens sammansättning, bakgrund, livssituation och levnadsvanor
2. boende och närmiljö,
3. varje tilltänkt familjehemsförälders personliga förutsättningar, egenskaper och omsorgsförmåga samt
4. varje tilltänkt familjehemsförälders inställning till uppdraget.

⁷⁹ Prop. 2006/07:129 s. 58 f.

⁸⁰ 4 kap. SOSFS 2012:11. Se även tillhörande handbok Socialstyrelsen (2012).

Av de allmänna råden framgår vad som särskilt bör beaktas inom ovan nämnda fyra områden.

Utredningen ska omfatta intervjuer, hembesök, registerkontroll och referenstagning.

Inför placering i ett visst hem

Inför beslutet om vård i familjehem eller jourhem ska en bedömning göras av om förutsättningarna i det tilltänkta hemmet svarar mot de behov som barnet eller den unge har.⁸¹ Detta moment brukar kallas matchning.

Innan socialnämnden fattar beslut om vård av ett barn i familjehem eller jourhem ska socialnämnden också inhämta uppgifter från polisens misstanke- och belastningsregister avseende den eller dem som nämnden avser att anlita för vård av ett barn i ett familjehem eller jourhem (5 kap. 1 b § SoF).

Socialnämnden ska vidare enligt 3 kap. 19 a § SoF anmäla till IVO om nämnden avser att placera ett barn i familjehem eller jourhem om beslutet innebär att fler än tre barn eller unga kommer att vara placerade i hemmet. Bakgrunden till denna bestämmelse är att familjehem och jourhem med fler än tre placerade barn och unga, som inte är syskon, har ansetts behöva uppmärksammas särskilt i såväl socialtjänstens uppföljning som i den statliga tillsynen av familjehems- och jourhemsvården. Antalet barn får inte vara fler än att det finns tids- och känslomässigt utrymme för varje barn.⁸²

Avser den tilltänkta placeringen ett enskilt hem i en annan kommun inträder också, enligt 6 kap. 6 a § SoL, en informations- och samrådsskyldighet. Skyldigheten gäller dels i förhållande till den kommun där hemmet är beläget, dels i förhållande till kommuner som har barn placerade i det aktuella hemmet. Informations- och samrådsskyldigheten gäller såväl placering i familjehem, jourhem som vid medgivande för privatplacering.⁸³

Avtal mellan socialnämnden och ett familjehem

Socialnämnden ska enligt 6 kap. 6 b § SoL ingå avtal med de personer som nämnden avser att anlita som familjehem. Nämndens och familjehemmets åtaganden under placeringen ska framgå av avtalet. I samband med att bestämmelsen fördes in i SoL uttalades i förarbetena att socialnämnden har det övergripande ansvaret för familjehemsplaceringen och för insatser som andra huvudmän svarar för. Det är viktigt att nämnden noga överväger och klargör vilka uppgifter som kan läggas på familjehemsföräldrarna samt ser till att detta också kommer till uttryck i avtalet. Avtalet bör lämpligen utgå från vårdplanen och genomförandeplanen och beskriva vad som ingår i nämndens respektive familjehemmets åtaganden för att uppnå målen. Det ska till exempel framgå vem som är ansvarig för att olika insatser kommer till stånd, såsom hälso- och sjukvårdsinsatser och stödinsatser i skolan.⁸⁴

81 5 kap. SOSFS 2012:11.

82 SOU 2014:3 s. 149 ff.

83 Se fotnot 34 om förslag till begränsning av kommunens möjlighet att placera ett ensamkommande barn i en annan kommun.

84 Prop. 2012/13:10 s. 71.

Socialnämnden ska erbjuda utbildning, stöd och handledning

Socialnämnden ska tillhandahålla den utbildning som behövs för dem som nämnden avser att anlita för vård av barn i familjehem eller jourhem (6 kap. 6 c § SoL). Socialstyrelsen har tagit fram ett grundutbildningsmaterial som kommunerna kan använda.⁸⁵ Arbete pågår för att ta fram utbildningsmaterial som riktar sig specifikt till familjehem som tar emot ensamkommande barn. Redan nu finns material på Socialstyrelsens webbplats i form av film för ensamkommande barn med tillhörande vägledning för bland annat familjehem.⁸⁶

Det är angeläget att hemmen fortlöpande får lätt tillgängligt stöd och handledning, som kan ges enskilt eller i grupp.⁸⁷ Enligt 6 kap. AR SOSFS 2012:11 bör socialnämnden se till att familjehems- och jourhemsföräldrar får handledning och fortbildning som är anpassad till uppdragets karaktär.

Konsulentstödda familje- eller jourhem

Det förekommer att kommuner anlitar privata verksamheter för att få tillgång till familjehem eller jourhem. Dessa hem får nära stöd och handledning av en konsulent. Vid placeringar i hem som rekryteras av privata aktörer gäller samma regler som vid andra placeringar. Socialtjänsten ska utreda hemmets allmänna lämplighet och bedöma om förutsättningarna svarar mot de behov som barnet eller den unge har. Socialnämnden är vidare skyldig att ingå avtal direkt med familjehemsföräldrarna om barnets vård.

Socialnämnden är ytterst ansvarig för att barnet får god vård även när placeringen görs i ett hem som har förmedlats och får stöd av en konsulentverksamhet. Genom den särskilt utsedda socialekreteraren har socialtjänsten ansvaret för genomförandeplanen och ska fortlöpande ha kontakt med barnet och noga följa vården (se nästa kapitel). Den enda skillnaden i praktiken jämfört med vid en placering i ett hem som socialtjänsten har rekryterat, är att råd, stöd och annan hjälp till hemmet (6 kap. 7 § SoL) till största delen ges av konsulentverksamheten.

Barn kan bo hos närstående på olika grunder

En av grundprinciperna för vård utanför det egna hemmet är den så kallade anhörigprincipen. När ett barn ska placeras ska det, enligt 6 kap. 5 § SoL, i första hand övervägas om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående. Barnets bästa ska dock alltid beaktas (1 kap. 2 § SoL). Barn kan bo hos närstående utifrån olika förutsättningar, se nedan.

Familjehemsplacering i nätverket

Ett familjehem kan antingen vara ett nätverkshem eller ett hem där familjehemsföräldrarna inte känner barnet sedan tidigare. Med familjehemsplacering i nätverket avses stadigvarande placering hos en familj som barnet känner sedan

⁸⁵ Socialstyrelsen (2013a).

⁸⁶ Se <http://socialstyrelsen.se/barnochfamilj/ensamkommandebarn/filmforensamkommandebarn/>

⁸⁷ Prop. 2012/13:10 s. 73.

tidigare, i första hand släktingar. Familjehemsplaceringen har ofta föregåtts av en tillfällig placering i det aktuella hemmet.

Familjehem i nätverket behöver få information om vad det innebär att vara familjehem, bland annat att det krävs ett nära samarbetet med socialtjänsten och barnets företrädare samt vilka andra placeringsalternativ som finns. Familjehemmet ska utredas på motsvarande sätt som andra tilltänkta familjehem. Vid en placering ska socialnämnden tillhandahålla utbildning och även annat stöd anpassat till uppdraget⁸⁸.

När det gäller ensamkommande barn kan det bli aktuellt att överväga om det är möjligt att göra en familjehemsplacering hos en asylsökande familj i barnets nätverk. En grundläggande förutsättning är att det rör sig om *ett enskilt hem*, dvs. att familjens boende har en hemliknande karaktär och inte är en kollektiv miljö. Det kan vara fallet om familjen bor i ett anläggningsboende. Se bakgrunden till definitionen av familjehem i avsnittet *Familjehem i föregående kapitel*.

Uppdraget som familjehem innebär bland annat att ta ansvar för barnets skolgång, fritid, hälsa och myndighetskontakter, vilket kan vara svårt för en asylsökande familj som ännu inte är etablerade i det svenska samhället. Samtidigt kan det vara barnets uttryckliga önskan att få bo med sina närstående och socialtjänstens sammantagna bedömning att det är till barnets bästa att placeras där. Barnet har en god man som ska bidra till att barnet får en trygg tillvaro och socialtjänsten kan också vid behov erbjuda kompletterande insatser.

Tillfällig placering i nätverket

Tillfällig placering i ett enskilt hem, som inte är utrett som jourhem eller familjehem, får endast förekomma om barnet sedan tidigare känner familjen. Det följer av de förarbeten som föregick införandet av jourhemsbestämmelsen i SoL. Om ett barn vid ett enstaka tillfälle och under en kortare tid vårdas i en familj som det känner väl sedan tidigare, till exempel hos en anhörig, behöver hemmet inte utredas på samma sätt som gäller för ett hem som är främmande för barnet. Påfrestningarna får då antas vara mindre för såväl barnet som för familjen. Om socialtjänsten har anledning att misstänka att det är olämpligt att barnet vistas i det aktuella hemmet bör nämnden, enligt förarbetena, naturligtvis inte medverka till att barnet placeras där utan att förhållandena först utreds.⁸⁹ Vilka uppgifter om hemmet som behöver hämtas in före beslutet får bedömas i varje enskilt fall.

När ett barn anvisats av Migrationsverket till en kommun på grund av anknytning till en släkting eller en annan närstående är informationen om såväl barnet som den familj som barnet åberopat anknytning till oftast mycket knapphändig. Socialtjänsten behöver därför omgående göra en bedömning av anknytningen och av huruvida hemmet är ett lämpligt placeringsalternativ för barnet. Om förhållandena i det enskilda hemmet bedöms vara godtagbara och om familjen vill åta sig uppdraget och barnet vill bo där, fattas beslut om bistånd enligt 4 kap 1 § SoL i form av tillfällig placering i annat enskilt hem. Ansvarig socialsekreterare behöver därefter, inom ramen för den fortsatta

⁸⁸ Prop. 2012/13:10 s. 73. Regeringen understryker vikten av att familjehem inte bara får utbildning utan också annat stöd som är anpassat till uppdraget. Som exempel nämns handledning, stöd efter kontorstid och avlastning om barnet har stora vårdbehov.

⁸⁹ Prop. 2006/07:129 s. 61.

utredningen, göra fortlöpande bedömningar av hur hemmet klarar att tillgodose barnets behov i avvaktan på en stadigvarande placering.

Medgivande för privat placering

En så kallad privatplacering är ingen egentlig placering utan baseras på en privat överenskommelse mellan barnets föräldrar eller vårdnadshavare och en annan familj om barnets boende. I det här fallet handlar det om en överenskommelse mellan det ensamkommande barnets föräldrar i hemlandet och en familj som bor i Sverige. Om någon överenskommelse inte finns eller går att bekräfta på ett tillfredsställande sätt saknas det förutsättningar för en privatplacering.

Ett barn får inte tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om honom eller henne utan att socialnämnden har utrett hemmet och lämnat medgivande enligt 6 kap. 6 § SoL. Det finns dock inga regler om hur omfattande denna utredning ska vara eller vad den ska innehålla. Viss vägledning kan hämtas från de föreskrifter och allmänna råd som tagits fram för utredning av familjehem och jourhem. Bland annat ska en sådan utredning omfatta uppgifter om familjens sammansättning, bakgrund, livssituation, levnadsvanor, boende och närmiljö⁹⁰. Faktorer som att de vuxna i familjen själva är nyanlända och saknar sysselsättning eller att familjen bor trångt, kan exempelvis ha betydelse för bedömningen.

Vid en privatplacering förutsätts att barnet inte har något vårdbehov. Ensamkommande barn är särskilt utsatta eftersom de mer eller mindre permanent kommer att vara skilda från sina föräldrar. Om det under medgivandeutredningen framkommer att barnet har behov av vård i form av en familjehemsplacering föreligger inte förutsättningarna för en privat placering.⁹¹

Det utgår inte någon ekonomisk ersättning från socialnämnden vid en privatplacering och socialnämnden har ingen uppföljningsskyldighet enligt 6 kap. 7 b SoL. Däremot omfattas privata placeringar av skyldigheten för nämnden att minst var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs (6 kap. 8 § SoL). Den nämnd som har beslutat om medgivande ska även uppfylla sitt övergripande ansvar enligt 6 kap. 7 § SoL att bland annat verka för att barnet får god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden (6 kap. 9 § SoL).

⁹⁰ 4 kap. SOSFS 2012:11.

⁹¹ Prop. 2012/13:10 s. 86.

Planering, genomförande och uppföljning av vården

Socialnämnden har ett övergripande ansvar

6 kap. 7 § SoL

Socialnämnden ska i fråga om de barn som vårdas i ett familjehem, jourhem, annat enskilt hem, stödboende eller hem för vård eller boende

1. medverka till att de får god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden

2. verka för att de får lämplig utbildning,

3. verka för att de får den hälso- och sjukvård som de behöver, och

4. lämna vårdnadshavarna och föräldrarnas råd, stöd och annan hjälp som de behöver.

God vård

Socialnämnden har enligt 6 kap. 1 § SoL det övergripande ansvaret för att placerade barn får god vård. Det gäller självfallet även ensamkommande barn. Vården ska vara trygg, säker, ändamålsenlig och präglad av kontinuitet.⁹²

I 6 kap. 7 § SoL preciseras socialnämndens ansvar. Förutom att medverka till att de får god vård ska nämnden verka för att placerade barn får lämplig utbildning och den hälso- och sjukvård de behöver.

Lämplig utbildning

Socialnämnden ska verka för att placerade barn får lämplig utbildning. I förarbetena understryks att det är skolan som har ansvaret för utbildningen. Socialtjänsten ska dock verka för att placerade barn och unga får den utbildning de har rätt till enligt skollagen.⁹³

Utbildningen ska vara likvärdig den som andra barn får. Det innefattar även extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen.⁹⁴

Om ett ensamkommande barn inte är behörigt till ett nationellt program på gymnasiet kan barnet gå kvar i grundskolan under två år för att slutföra utbildningen.⁹⁵ Barnet kan också gå något av gymnasieskolans introduktionsprogram, exempelvis Språkin introduktion.⁹⁶ Syftet med Språkin introduktionsprogrammet är att ge nyanlända ungdomar en utbildning med tyngdpunkt i det svenska språket. De nationellt fastställda kursplanerna för grundskolan respektive gymnasiesko-

⁹² 3 kap. 1 § SOSFS 2012:11.

⁹³ Prop. 2012/13:10 s. 80 f.

⁹⁴ 3 kap. 5 a – 12 §§ SkoL; Skolverket (2014).

⁹⁵ 7 kap. 15 § SkoL.

⁹⁶ 17 kap. SkoL.

lan ska följas, men utbildningen får kombineras med utbildning i skolformen svenska för invandrare (SFI).⁹⁷

Behövlig hälso- och sjukvård

Socialtjänsten ska verka för att placerade barns behov av hälso- och sjukvård blir tillgodosedda enligt gällande lagstiftning inom området. Det betyder att socialtjänsten ska vara aktiv i att få till stånd undersökningar, insatser och behandlingar som barnet eller den unge kan behöva.⁹⁸

De ensamkommande barnen har rätt till samma hälso- och sjukvård och tandvård som andra barn. För att kunna göra en bedömning av vilka behov barnet har ska landstinget erbjuda en hälsoundersökning, om det inte är uppenbart obehövligt.⁹⁹

Hälsoundersökning av ensamkommande barn

Hälsoundersökningen erbjuds med syftet att uppmärksamma eventuell ohälsa och behov av smittskyddsåtgärder samt för att informera om möjligheten att få del av hälso- och sjukvård och tandvård.¹⁰⁰

I hälsoundersökningen ska det ingå ett samtal om barnets hälsa där man tar upp frågor om barnets tidigare och nuvarande fysiska och psykiska hälsotillstånd. En del av samtalet ska handla om hur hälsotillståndet kan vara påverkat av barnets psykosociala situation eller av traumatiska upplevelser. Samtalet ska även innehålla frågor om barnets vaccinationsstatus, om hon eller han har utsatts för smittorisk samt övriga frågor som ur smittskyddssynpunkt kan behöva besvaras. Frågorna ska ställas med utgångspunkt från den epidemiologiska situationen på de platser där barnet har vistats före ankomsten till Sverige. Som en del i hälsoundersökningen ska läkaren göra en kroppsundersökning och ta prover, baserat på de behov som har framkommit vid samtalen.¹⁰¹

I vissa fall har ensamkommande barn någon form av medicin som han eller hon själv ansvarar för eller i vissa fall får hjälp med av boendepersonal eller familjehemsföräldrar. Då blir reglerna om egenvård tillämpliga. Det är den behandlande legitimerade yrkesutövaren inom hälso- och sjukvården som bedömer om en hälso- och sjukvårdsåtgärd kan utföras som egenvård. Om förutsättningarna ändras, till exempel vid en omplacering, ska bedömningen omprövas. Se vidare Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2009:6) om bedömningen av om en hälso- och sjukvårdsåtgärd kan utföras som egenvård.¹⁰²

Stödja barnets kontakt med sina anhöriga

Utgångspunkten vid en placering är att en god och bibehållen relation mellan barn och föräldrar ska eftersträvas. Det ensamkommande barnets förutsättningar att ha kontakt med sina föräldrar och andra närstående varierar. Socialtjänsten måste vara beredd att på olika sätt underlätta och stödja denna kontakt om det kan ske på ett säkert sätt.

⁹⁷ Migrationsverket m.fl. (2015) s. 7.

⁹⁸ Prop. 2012/13:10 s. 80 f.

⁹⁹ 5 och 7 §§ lagen om hälso- och sjukvård åt asylsökande m.fl.

¹⁰⁰ Se även webbaserad vägledning för verksamheter inom hälso- och sjukvården som har kontakt med asylsökande. <http://www.socialstyrelsen.se/vardochomsorgforasylsokandemedflera>

¹⁰¹ 6 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:11) om hälsoundersökning av asylsökande m.fl.

¹⁰² Se även Socialstyrelsen (2013c).

I vissa fall kan det vara möjligt för socialtjänsten att, i samarbete med barnet, upprätta en egen kontakt med föräldrarna. Det kan vara avlastande för barnet om boendepersonalen, socialsekreteraren eller den gode mannen, kan hjälpa den unge att förklara för föräldern vad som händer i asylprocessen och vad som gäller i övrigt.

En särskilt utsedd socialsekreterare

6 kap. 7 c § SoL

När vård ges i ett familjehem, stödboende eller hem för vård eller boende, ska det finnas en av socialnämnden särskilt utsedd socialsekreterare som ansvarar för kontakterna med barnet eller den unge. Socialsekreteraren ska besöka barnet eller den unge regelbundet i den omfattning som är lämplig utifrån barnet eller den unges behov och önskemål.

Vid placering i familjehem, HVB eller stödboende ska det finnas en särskilt utsedd socialsekreterare som ansvarar för kontakten med barnet. Socialsekreterarens personliga kontakt med barnet är tänkt att utgöra en central del av uppföljningen av vården¹⁰³. Barnet eller den unge bör besökas av en socialsekreterare minst fyra gånger per år. Yngre barn eller barn och unga som nyligen placerats kan ha behov av en tätare kontakt.¹⁰⁴

Socialnämnden har genom barnets socialsekreterare det övergripande ansvaret för placeringen medan familjehemsföräldrarna respektive boendepersonalen har ansvaret för den dagliga omsorgen. Den gode mannen eller den särskilt förordnade vårdnadshavaren inträder i vårdnadshavarens ställe och tar vid behov ställning i frågor som ligger utanför den dagliga omsorgen. Under genomförandet av placeringen krävs ett nära samarbete mellan alla parter.

Genomförandeplan

11 kap. 3 § SoL

/.../

För barn och unga som vårdas i hem för vård eller boende, stödboende eller familjehem ska en plan upprättas över hur vården ska genomföras (genomförandeplan).

Vård- och genomförandeplanen ska även uppta de åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för.

En genomförandeplan ska alltid upprättas vid placering av barn och unga i HVB, stödboende eller familjehem. Genomförandeplanen konkretiserar inne-

¹⁰³ Prop. 2012/13:10 s. 78.

¹⁰⁴ 7 kap. AR. SOSFS 2012:11.

hållet i vårdplanen och tydliggör roller och ansvar mellan de olika parter som är involverade vid en placering.

Enligt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd bör genomförandeplanen upprättas i samband med att placeringen görs. Det ska framgå vilka åtgärder som planeras för att barnet eller den unge ska få lämplig utbildning, sina behov av hälso- och sjukvård och tandvård tillgodosedda och vid behov stöd i umgänget med föräldrar, syskon och andra närstående. Socialnämnden ska verka för att barnet eller den unge och dennes vårdnadshavare är delaktiga i att upprätta, följa upp och vid behov revidera genomförandeplanen.¹⁰⁵ För ensamkommande barn intar ställföreträdaren vårdnadshavarens roll även i detta sammanhang. Planen bör också upprättas, följas upp och revideras i nära samarbete med familjehemmet eller hemmet för vård eller boende¹⁰⁶.

Det som sägs ovan avser den genomförandeplan som socialnämnden ansvarar för. Ett HVB bör också upprätta en genomförandeplan utifrån det uppdrag som socialnämnden har gett boendet. Det framgår av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS (SOSFS 2014:5).¹⁰⁷

Om barnet har behov av insatser från både socialtjänsten och hälso- och sjukvården kan det bli aktuellt att upprätta en individuell plan (2 kap. 7 § SoL och 3 § HSL). Den brukar gå under namnet samordnar individuell plan (SIP)

Socialnämndens uppföljningsansvar

Vad uppföljningen ska omfatta

6 kap. 7 b § SoL

Socialnämnden ska noga följa vården av de barn och unga som vårdas i ett familjehem, jourhem, stödboende eller hem för vård eller boende främst genom

1. regelbundna personliga besök i det hem där barnet eller den unge vistas,
2. enskilda samtal med barnet eller den unge,
3. samtal med den eller dem som tagit emot barnet eller den unge i sitt hem, och
4. samtal med vårdnadshavaren.

Socialnämnden ska särskilt uppmärksamma barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång samt relationer till anhöriga och andra närstående.

Av 6 kap. 7 b § SoL framgår att socialnämnden noga ska följa vården av barn och unga genom att besöka och samtala med barnet och med den eller dem som

¹⁰⁵ 7 kap. 2 och 3 §§ SOSFS 2012:11.

¹⁰⁶ 7 kap. 2 § AR SOSFS 2012:11.

¹⁰⁷ 6 kap. 2 § AR SOSFS 2014:5.

har ansvaret för den dagliga omsorgen samt med barnets vårdnadshavare. Motsvarande bestämmelse finns i LVU (13 a §).

Det primära syftet med uppföljningen är att se till att vården är rättssäker och trygg samt utgår från de vård- och genomförandeplaner som upprättats. Ett annat syfte är att få underlag till de överväganden respektive omprövningar av vården som ska göras minst varje halvår.¹⁰⁸

Enskilda samtal med ett barn eller en ung person bör, enligt Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2012:11), föras under sådana former att det underlättar för honom eller henne att beskriva sin situation. Se vidare i de allmänna råden vilka uppgifter som bör efterfrågas under samtalet.

När det gäller ensamkommande barn behövs som regel tolk. Se material om att samtala genom tolk på Socialstyrelsens hemsida.¹⁰⁹

Kompletterande insatser kan behövas

Det ensamkommande barnets behov av stöd och hjälp i vardagen ska i första hand tillgodoses av det familje- eller jourhem respektive det boende där barnet är placerat. Om det emellertid i samband med den fortlöpande uppföljningen framkommer att barnet kan behöva ytterligare insatser utöver själva placeringen ska socialtjänsten inleda en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL för att kunna bedöma hur behovet bäst kan tillgodoses.¹¹⁰ Utredning ska också inledas vid en ansökan från den gode mannen och barnet om ytterligare insatser utöver placeringen.

Tilläggas kan att det krävs att barnet är bosatt i kommunen för att kunna erhålla insatser enligt LSS (16 §), vilket innebär att barnet ska vara folkbokfört i kommunen. Ett ensamkommande barn utan uppehållstillstånd kan dock ha rätt och möjlighet att få hjälp och stöd enligt SoL med anledning av sin funktionsnedsättning.

När en omplacering av barnet övervägs

Bakgrunden till att en omplacering övervägs kan variera. Socialtjänsten kan ha haft anledning att omvärdera familjehemmets eller boendets möjligheter att tillgodose barnets behov. Barnet eller den gode mannen kan också ha begärt omplacering utifrån vantrivsel eller missnöje med placeringen. Ytterligare ett skäl till en omplacering kan vara att familjehemmet eller boendet inte anser sig klara av uppdraget.

Allsidig utredning och samråd

I situationer då en omplacering aktualiseras ska en utredning genomföras enligt 11 kap. 1 § SoL för att allsidigt belysa frågan, såvida inte förhållandena är så akuta att en omedelbar omplacering krävs.¹¹¹

Om barnet är placerat enligt SoL krävs samtycke till omplacering av den gode mannen och av barnet om det fyllt 15 år. JO har kritiserat socialtjänsten i olika kommuner för att inte ha samrått med den gode mannen eller med barnet inför beslut om omplacering. Att besluta om en omplacering utan barnets samtycke står, enligt JO, i strid med kravet i 3 kap. 5 § SoL att insatser med

¹⁰⁸ Prop. 2012/13:10 s. 76.

¹⁰⁹ <http://www.socialstyrelsen.se/vardochomsorgforarsylsokandemedflera/attsamtalagenomtolk>

¹¹⁰ Se 2 kap. 2 § andra stycket SOSFS 2012:11 angående rutiner som säkerställer att en utredning inleds vid behov av ytterligare insatser eller omplacering.

¹¹¹ JO 2005/06 s. 242.

stöd av SoL ska bygga på frivillighet från den enskildes sida. Om den unge motsätter sig en insats från socialtjänsten kan det dock under vissa förutsättningar ytterst bli fråga om ett ingripande enligt LVU.¹¹²

Ingen ovillkorlig rätt att välja en viss insats

Det finns inte någon ovillkorlig rätt för den enskilde att välja sociala insatser oberoende av kostnader och inte heller en ovillkorlig rätt för honom eller henne att få en viss bestämd insats. Vid bedömningen av vilken insats som kan komma ifråga måste, enligt förarbeten, en sammanvägning göras av olika omständigheter såsom den önskade insatsens lämplighet som sådan, kostnaderna för den önskade insatsen i jämförelse med andra insatser samt den enskildes önskemål.¹¹³

Kammarrätten i Göteborg har i två mål prövat om en anvisningskommun som placerat ensamkommande barn i familjehem i en annan kommun, var förhindrad att omplacera barnen till ett HVB i den egna kommunen. Kammarrätten konstaterade att vid bedömning av lämplig insats enligt SoL ska hänsyn tas till den enskildes önskemål. Rätten till stöd och hjälp kan emellertid inte avse andra insatser än sådana som bedöms kunna tillgodose den enskildes behov på ett lämpligt sätt. Om den insats som socialnämnden erbjuder tillgodoser den enskildes behov av bistånd har den enskilde inte någon ovillkorlig rätt att få en viss bestämd insats. Kammarrätten bedömde att den placering nämnden beslutat om, en placering i HVB, tog hänsyn till barnens specifika behov av stöd och vård och att den också innebar att deras möjligheter att leva ett självständigt liv stärktes. Barnen behövde därför inte vara placerade i ett familjehem för att vara tillförsäkrade en skälig levnadsnivå.¹¹⁴

Om socialnämnden väljer att avsluta placeringen trots att barnet eller den gode mannen motsätter sig det kan barnet överklaga beslutet eller ansöka om fortsatt placering i det aktuella hemmet eller boendet. Barnet eller den gode mannen kan också ansöka om bistånd i form av en annan placering eller annat stöd. Om placeringen avslutas har socialtjänsten ett fortsatt ansvar utifrån socialtjänstlagen för att barnet får det skydd och stöd det kan behöva (5 kap. 1 § SoL), vilket kan innebära att barnet har rätt till stöd och insatser av annat slag än i form av en placering.

Övervägande eller omprövning av vården

6 kap. 8 § SoL

Vårdas ett barn med stöd av denna lag i ett annat hem än det egna, ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas.

/.../

¹¹² JO 2016-02-04 dnr 578-2015, JO 2015-07-22 dnr 4539-2013 och JO 2015-03-18 (dnr 4860-2013, 4943-2013, 4946-2013 och 5334-2013).

¹¹³ Prop. 1979/80:1 del A s. 185 och prop. 2000/01:80 s. 91.

¹¹⁴ Kammarrätten i Göteborg dom den 30 maj 2016 med mål nr 4272-15 och 5821-15.

Socialnämnden ska minst en gång var sjätte månad, räknat från dagen för verkställighet av placeringsbeslutet, överväga om vården fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas. Det gäller även vid medgivande för privatplaceringar.

Ett övervägande är inget formellt beslut utan enbart en information till nämnden. Finner nämnden vid övervägandet att vården bör prövas i sak ska nämnden ta initiativ till att en utredning görs. Utredningen ska därefter tas till nämnden med ett förslag till beslut. Förvaltningslagens bestämmelser om kommunicering, parts rätt till insyn etc. blir då tillämpliga.

Vid misstanke om att den asylsökande är över 18 år

Om Migrationsverket under asylutredningen bedömer att den asylsökande är över 18 år kan myndigheten, med stöd av 17 kap. 1 § UtIL, begära uppgifter från socialnämnden om den unges personliga förhållanden. En förutsättning är att uppgifterna behövs för att avgöra ärendet om uppehållstillstånd eller för att verkställa ett beslut om avvisning eller utvisning.¹¹⁵ Socialtjänsten ska vid en sådan förfrågan lämna ut dokumenterade och relevanta uppgifter.¹¹⁶

Det kan också finnas situationer då socialtjänsten eller boendepersonalen misstänker att en person som anvisats som ett ensamkommande barn är över 18 år. Detta skulle i sin tur kunna medföra att ansvaret för mottagandet ligger på Migrationsverket och inte på kommunen. Eftersom det råder sekretess mellan socialtjänsten och Migrationsverket får socialtjänsten inte kontakta Migrationsverket angående misstankar om att personen är vuxen, såvida det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men eller den enskilde lämnar samtycke till att uppgiften lämnas ut (se 10 kap. 1 § och 26 kap.1 § OSL).¹¹⁷

Sekretess hindrar dock inte att en uppgift lämnas till en annan myndighet, om det är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet (10 kap. 2 § OSL). Av förarbetsuttalandet framgår att bestämmelsen ska tillämpas restriktivt. Sekretessen får endast efterges när det är nödvändigt att en sekretessbelagd uppgift lämnas ut för att en myndighet ska kunna fullgöra ett visst åliggande. Det räcker till exempel inte att den utlämnande myndighetens verksamhet blir mindre effektiv om uppgiften inte lämnas ut.¹¹⁸

SKL och Migrationsverket har kommit överens om rutiner för omprövning av Migrationsverkets anvisningsbeslut.¹¹⁹

¹¹⁵ Även en migrationsdomstol, Migrationsöverdomstolen, regeringen, en polismyndighet eller Säkerhetspolisen kan begära uppgifter med stöd av denna bestämmelse.

¹¹⁶ Sekretess hindrar inte att en uppgift lämnas till en annan myndighet, om uppgiftsskyldighet följer av lag (se 10 kap. 28 § OSL).

¹¹⁷ Boendepersonal i offentligt driven verksamhet omfattas också av reglerna i OSL medan boendepersonal i enskild verksamhet omfattas av regler om tystnadsplikt i SoL (se 15 kap.).

¹¹⁸ Prop. 1979/80:2 s 122.

¹¹⁹ SKL (2016) Skrivelse daterad 2016-10-06 med rubriken Rutiner för omprövning av Migrationsverkets anvisningsbeslut.

Det asylsökande barnet fyller 18 år

När barnet fyller 18 år upphör den gode mannens förordnande utan särskilt beslut.¹²⁰ Den unge betraktas nu som vuxen i asylprocessen, vilket medför att ansvaret för mottagandet övergår till Migrationsverket, som anvisar den unge till en förläggning (3 § LMA). Socialtjänsten avslutar placeringen. Om den unge skulle motsätta sig att flytta från boendet finns inga tvångsåtgärder att tillgå. Socialtjänsten har då att utifrån förhållandena i det enskilda fallet försöka förmå den unge att lämna boendet.

Om socialtjänsten bedömer att den unge även efter fyllda 18 år har behov av vård inom socialtjänsten i form av en placering enligt SoL eller LVU kan placeringen fortgå. Bedömningen av huruvida den unge ska beredas vård även efter sin 18-årsdag får göras utifrån samma förutsättningar som gäller för andra unga vuxna.¹²¹

Vid bedömningen av om fortsatt vård inom socialtjänsten ska beviljas behöver hänsyn tas både till omfattningen av behovet och till dess karaktär. Socialtjänsten ska bedöma om vården är nödvändig för att den enskilde ska uppnå en skälig levnadsnivå enligt 4 kap. 1 § SoL. Om den unge exempelvis har ett stort behov av omvårdnad i form av direkta hjälpinsatser för att klara sin dagliga livsföring, kan socialtjänsten göra bedömningen att den unge behöver vara placerad ytterligare en tid. När det gäller vårdbehovets karaktär kan kriterierna i LVU ge en viss konkret vägledning när det gäller socialnämndens ansvar för unga med beteendeproblem som har fyllt 18 år. Rekvisiten är missbruk av beroendeframkallande medel, brottlig verksamhet eller annat socialt nedbrytande beteende. Även om beteendeproblemen vid fortsatt frivillig vård efter 18 år inte behöver nå upp till den nivå som krävs för tillämpning av LVU (påtaglig risk att skadas till sin hälsa eller utveckling) får kriterierna anses vara ett uttryck för i vilka situationer socialnämnden har ett ansvar för unga i åldern 18 – 20 år.

Utslussning och stöd efter avslutad placering

Planeringen inför en utslussning från en placering behöver vara individuellt anpassad och påbörjas i god tid. Stödboende avser att vara ett nästa steg efter HVB och familjehem för den som närmar sig 18 år och behöver träna inför ett självständigt boende.¹²² Inom ramen för BBIC finns ett stödmaterial, som benämns På väg, för planerad utslussning till ett självständigt boende.¹²³

Socialtjänsten har ett lagstadgat ansvar att tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan vård och fostran utanför det egna hemmet har upphört (5 kap. 1 § nionde strecksatsen SoL). Barns och ungas rätt till stöd och hjälp efter placering utanför hemmet gäller oberoende av barnets ålder när vården avslutas och om barnet eller den unge varit placerad i familjehem, HVB

¹²⁰ 5 § Lgeb.

¹²¹ Prop. 2005/06:43 s. 43 och 50. Se även förslag i Regeringskansliet promemoria 2016-06-21 till nya ersättningsregler. Om dessa genomförs har kommunerna endast rätt till ersättning för vård efter 18 år om vård ges enligt LVU eller pga. motsvarande vårdbehov som kan tillgodoses enligt SoL.

¹²² Prop. 2015/16:43 s. 36.

¹²³ Socialstyrelsen (2015 a) s. 71.

eller stödboende. Om barnet efter fyllda 18 år inte har ett fortsatt vårdbehov och ansvaret övergår till Migrationsverket är det dock inte aktuellt med stöd och hjälp från socialtjänstens sida enligt denna bestämmelse.

Enligt 8 kap. AR SOSFS 2012:11 bör nämnden vid bedömningen av ett barns eller en ungs behov av stöd och hjälp efter avslutad vård i familjehem eller HVB, beakta behovet av fortsatt kontakt med hemmet där han eller hon har varit placerad. Barnets eller den ungs behov av personligt stöd bör vidare uppmärksammas och tillgodoses. Om en ung person efter placeringen ska ha ett eget boende, bör nämnden tillgodose hans eller hennes behov av stöd och hjälp med frågor kring ekonomi och med att ordna bostad, studier eller arbete.

Barnet får uppehållstillstånd

Migrationsverkets ansvar upphör

Beslut om uppehållstillstånd innebär att Migrationsverkets ansvar för barnet upphör och att barnet inte längre omfattas av LMA.¹²⁴ Socialnämnden ansvarar därefter för barnets försörjning och även fortsättningsvis för barnets boende. Barnets behov av ställföreträdare kvarstår, men i och med uppehållstillståndet ersätts den gode mannen av en särskilt förordnad vårdnadshavare (10 § Lgeb). Se nedan.

Barnet ska folkbokföras

När ett ensamkommande barn beviljas permanent uppehållstillstånd eller uppehållstillstånd som gäller för minst ett år ska han eller hon folkbokföras och få ett personnummer. Ungdomar som har fyllt 13 år och är folkbokförda i Sverige har möjlighet att ansöka om id-kort hos Skatteverket. Om Skatteverket i samband med att barnet folkbokförs inte kan registrera faderskapet skickar Skatteverket en underrättelse om att faderskapet inte är registrerat till socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört.¹²⁵

God man ska ersättas av en särskilt förordnad vårdnadshavare

10 § Lgeb

Beviljas barnet uppehållstillstånd, ska socialnämnden i den kommun där barnet vistas hos rätten väcka talan om eller anmäla behov av en särskilt förordnad vårdnadshavare enligt föräldrabalken, om inte särskilda skäl talar emot det. Överförmyndaren ska underrätta socialnämnden om att förutsättningar för en sådan talan eller anmälan föreligger.

I anslutning till att barnet får uppehållstillstånd ska socialnämnden där barnet vistas, det vill säga uppehåller sig, väcka talan om eller anmäla behov av en särskilt förordnad vårdnadshavare.¹²⁶ JO har i flera fall kritiserat kommuner för

¹²⁴ Rätten till bistånd upphör en månad från dagen för beslutet om uppehållstillstånd enligt 8 § LMA.

¹²⁵ Se 7 § förordning (2001:589) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet. Myndigheten för familjerätt och föräldrastöd (Mfof) har ansvar för frågor om faderskap. Angående utredning och fastställande av faderskap se Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:2) om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap samt tillhörande handbok.

¹²⁶ 10 § Lgeb. Se även 5 kap. 2 § SoF. I prop. 2004/05:136 s. 52 anges att med att barnet vistas i en viss kommun menas att barnet uppehåller sig där, vilket inte ska förväxlas med barnets anvisningskommun där barnet anses vistas enligt 2 a kap. SoL enligt 3 § LMA.

att socialnämnden dröjt för länge med att ansöka om vårdnadshavare i samband med att ensamkommande barn beviljats uppehållstillstånd.¹²⁷

Vanligtvis åberopas som grund för vårdnadsöverflyttningen att barnets föräldrar är varaktigt förhindrade att utöva vårdnaden (6 kap. 8 a § FB). Med att en förälder är varaktigt förhindrad att utöva vårdnaden menas att han eller hon under överskådlig tid inte kommer att kunna fatta beslut i frågor som rör barnet.¹²⁸

Det kan finnas skäl för socialnämnden att, efter samråd med överförmyndaren, avstå från att ansöka om en särskilt förordnad vårdnadshavare. Skälet kan exempelvis vara att barnet inom viss kortare tid fyller 18 år. Den gode mannen kan i dessa fall kvarstå i sitt uppdrag fram till dess att barnet blir myndigt.¹²⁹

Uppdraget och krav på den som ska utses till vårdnadshavare

Bestämmelserna om särskilt förordnad vårdnadshavare följer av 6 kap. 2 § FB och är således, till skillnad från reglerna om god man, inte specifika för ensamkommande barn. Uppdraget som vårdnadshavare är, jämfört med uppdraget som god man, mer inriktat på den långsiktiga planeringen för barnet och dess integration i det svenska samhället, som en följd av att barnet nu har uppehållstillstånd och tillvaron blivit mer stabil.¹³⁰

Vanligtvis är den som är särskilt förordnad vårdnadshavare också särskilt förordnad förmyndare, men om det finns särskilda skäl kan någon annan förordnas till förmyndare (10 kap. 3 § FB).¹³¹

Den som utses till särskilt förordnad vårdnadshavare ska vara lämpad att ge barnet omvårdnad, trygghet och en god fostran (6 kap. 10 a § första stycket FB). Formuleringen knyter an till vad barn har rätt till enligt den grundläggande bestämmelsen om vårdnadsansvaret i 6 kap. 1 § FB men betyder inte att den särskilt förordnade vårdnadshavaren själv behöver stå för den dagliga omsorgen. Denne ska dock säkerställa att barnets behov tillgodoses.

Den som är underårig får inte utses till vårdnadshavare. Om inte särskilda skäl talar emot det ska samma person utses till vårdnadshavare för syskon (6 kap. 10 a § tredje stycket FB).

Utredning och ansökan

Vid kännedom om att det behöver göras en ansökan eller anmälan om särskilt förordnad vårdnadshavare ska socialnämnden inleda en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL. Av SOSFS 2006:20 framgår vad socialnämndens utredning bör innehålla. Utredningen vid varaktigt förhinder att utöva vårdnaden bör innehålla uppgifter om föräldrarna, tänkbar vårdnadshavare (i förekommande fall två personer) och barnet. I Socialstyrelsens handbok *Om barnet behöver ny*

¹²⁷ Se exempelvis JO 2012-04-20 dnr 5716-2011, JO 2013-05-29 dnr 313-2013 och JO 2013-04-08 dnr 569-2012.

¹²⁸ Prop. 2004/05:136 s. 54.

¹²⁹ Prop. 2004/05:136 s. 52 f.

¹³⁰ Prop. 2004/05:136 s. 38.

¹³¹ Hovrätten över Skåne och Blekinge har i dom den 7 april 2015 med mål nr FT 2616-15 funnit att en särskilt förordnad vårdnadshavare för ett ensamkommande barn var betalningsskyldig i egenskap av förmyndare för återkrav avseende studiehjälp till barnet.

vårdnadshavare utvecklas de allmänna råden om utredningen samt beskrivs handläggningen och socialnämndens roll i domstolen.¹³²

Barnet och vårdnadshavarna är, till skillnad mot den person som socialnämnden tänker föreslå som särskilt förordnad vårdnadshavare, part i socialnämndens utredning och ska få ta del av beslutsunderlaget. Vid behov kan en god man förordnas för en part i processen (se 20 kap. 2 § FB), bland annat om personen befinner sig på okänd ort. Det kan ofta bli aktuellt för föräldrar till ensamkommande barn.

Den tilltänkte vårdnadshavaren torde inte vara part i utredningen hos socialnämnden och ska därför inte kommuniceras. Däremot är det viktigt att denna person får ta del av de uppgifter i utredningen som handlar om henne eller honom, så att nämndens beslutsunderlag blir så korrekt som möjligt.¹³³

När stämningsansökan eller anmälan om att behov av vårdnadshavare föreligger ges in till domstolen bifogas nämndens utredning. Handlingarna ska skickas till tingsrätten på den ort där barnet har sin hemvist (6 kap. 17 § FB). Socialnämndens beslut att ansöka om särskilt förordnad vårdnadshavare kan inte delegeras (10 kap. 5 § SoL).

Förordnandet upphör

Förordnandet som särskild vårdnadshavare upphör utan särskilt beslut när barnet fyller 18 år (6 kap. 2 § FB). Det upphör även om domstolen, enligt 6 kap. 10 § FB, har beslutat att flytta över vårdnaden till föräldrarna. Se nedan. En särskilt förordnad vårdnadshavare har vidare rätt att på egen begäran bli entledigad från sitt uppdrag (6 kap. 10 b § första stycket FB).

Om en särskilt förordnad vårdnadshavare vid utövandet av sitt uppdrag gör sig skyldig till missbruk eller försummelse eller av någon annan orsak inte längre är lämplig som vårdnadshavare, ska hon eller han entledigas från uppdraget. Frågor om ändring i vårdnaden på denna grund prövas av rätten efter ansökan från socialnämnden (6 kap. 10 c § FB).

Om föräldrarna anländer till Sverige

Att barnet har fått en särskilt förordnad vårdnadshavare får till följd att en förälder som senare anländer till Sverige och vill återfå vårdnaden måste väcka talan hos tingsrätten enligt 6 kap. 10 § FB om att få vårdnaden överflyttad till sig. Frågan om överflyttning kan också prövas på ansökan av socialnämnden. Avgörande för rättens beslut är vad som är bäst för barnet (6 kap. 2 a § FB).

Vissa socialförsäkringsförmåner kan utgå

Under vissa förutsättningar kan olika socialförsäkringsförmåner utgå till barn och unga som har fått uppehållstillstånd, om de är folkbokförda och därmed anses bosatta i Sverige. Underhållsstöd, barnpension och efterlevandestöd förutsätter att barnet bor hos sin särskilt förordnade vårdnadshavare. Nedan redovisas vilka förutsättningar som gäller för barnbidrag och studiestöd.

¹³² Socialstyrelsen (2007) s. 42 ff. och 70 ff. Handboken finns numera för nedladdning hos Myndigheten för föräldrastöd och familjerätt www.mfof.se

¹³³ Socialstyrelsen (2007) s. 78.

Barnbidrag

Allmänt barnbidrag och förlängt barnbidrag (vid exempelvis grundskolestudier efter 16 år) kan utgå till ensamkommande barn som har beviljats uppehållstillstånd i Sverige. Förutsättningen är att barnet har en särskilt förordnad vårdnadshavare som kan vara bidragsmottagare.¹³⁴ Barnbidrag betalas inte ut till en god man.

Om villkoren är uppfyllda kan Försäkringskassan (FK) börja betala ut bidragen från och med månaden efter den tidpunkt då uppehållstillståndet började gälla (5 kap. 13 § SFB). Barnbidrag kan inte betalas ut retroaktivt för tiden innan en särskild förordnad vårdnadshavare har utsetts. Om barnet är placerat i ett familjehem kan socialnämnden begära hos FK att barnbidraget ska betalas ut till familjehemsföräldern (106 kap. 6 § SFB). Vid placering i HVB eller stödboende kan socialnämnden uppbära bidraget under förutsättning att barnet har en särskilt förordnad vårdnadshavare (106 kap. 7 § SFB).¹³⁵

Studiestöd

Barn och unga som har uppehållstillstånd har vanligtvis rätt till studiestöd genom Centrala studiestödsnämnden (CSN). Studiestöd är ett samlingsbegrepp för studiehjälp (studiebidrag, extra tillägg och inackorderingstillägg) och studiemedel (lån). Studiehjälp utgår vid gymnasiestudier till och med vårterminen det år personen i fråga fyller 20 år. Studiemedel kan utgå vid studier vid kommunala vuxenutbildningen, folkhögskola och gymnasieutbildning från höstterminen det år en person fyller 20 år. För att få studiestöd måste den studerande uppfylla vissa krav.¹³⁶

Barnet som har uppehållstillstånd fyller 18 år

Har den unge ett vårdbehov även efter 18 år kan det bli aktuellt med fortsatt placering, med stöd av 4 kap. 1 § SoL, i familjehem, HVB eller stödboende.¹³⁷ Jämfört med den grupp av barn och unga som placeras i familjehem eller HVB är stödboende avsett för barn och unga som har ett mindre vårdbehov och som behöver förberedas för ett självständigt boende och vuxenliv.¹³⁸

Vid en fortsatt placering har den unge sin försörjning ordnad inom ramen för placeringen och kan fortsätta sina studier. Om placeringen upphör och den unge ska ha ett eget boende, bör socialnämnden tillgodose hans eller hennes behov av stöd och hjälp med frågor om ekonomi och med att ordna bostad, studier eller arbete.¹³⁹

Skolgången lyfts i forskning fram som särskilt viktig för nyanlända barn och unga dels som struktur i vardagen, dels som en plats för sociala kontakter

¹³⁴ Se 5 kap. 12 §, 15 kap. 2 §, 16 kap. 2 §, 106 kap. 6 § socialförsäkringsbalken, SFB och HFD 2014 ref. 45.

¹³⁵ Se HFD 2014 ref. 45.

¹³⁶ <http://www.csn.se/om-csn/flykting/1.16833> Informationen hämtad 2016-10-18.

¹³⁷ Om förslag till nya ersättningsregler enligt Regeringskansliets promemoria 2016-06-21 genomförs kommer kommunernas möjlighet att få ersättning för vårdkostnader efter att den unge fyllt 18 år att begränsas till dem som är placerade med stöd av LVU eller för dem med motsvarande vårdbehov men som är placerade med stöd av SoL.

¹³⁸ Prop. 2015/16:43 s. 36 f.

¹³⁹ Allmänna råd till 8 kap. SOSFS 2012:1.

förutom att utbildning kan skapa möjligheter för framtiden¹⁴⁰. Eftersom personer som saknar gymnasieutbildning kan ha svårt att etablera sig på arbetsmarknaden behöver den unge ofta få möjlighet att fullfölja sin gymnasieutbildning. Som regel är den unge hänvisad till att söka försörjningsstöd enligt 4 kap. 1 § SoL, som komplement till studiestöd genom CSN, för att kunna fullfölja sin grundutbildning.¹⁴¹

Om den unge varken förvärvsarbetar eller studerar kan det bli aktuellt med etableringsinsatser enligt lagen (2010:197) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare (se § 2 b). Rätten till etableringsinsatser omfattar nyanlända i arbetsför ålder (20–64 år) samt nyanlända i åldern 18–19 år utan föräldrar i Sverige om de har beviljats uppehållstillstånd som flyktingar eller skyddsbehövande. En etableringsplan ska upprättas som berättigar till etableringsersättning, vilken beslutas av Arbetsförmedlingen (AF) och betalas ut av Försäkringskassan (FK).

¹⁴⁰ Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (2016) s. 28.

¹⁴¹ Se vidare Socialstyrelsens allmänna råd om ekonomiskt bistånd (SOSFS 2013:1) och tillhörande handbok Socialstyrelsen (2013).

Barnet får avslag på sin ansökan

Beslut om avvisning eller utvisning

Om Migrationsverket bedömer att det inte finns skäl för asyl eller någon annan grund för uppehållstillstånd enligt UtL, fattas beslut om avvisning eller utvisning. Barnet kallas tillsammans med den gode mannen till ett samtal på Migrationsverket och får information om skälet till avslaget samt möjligheten att överklaga beslutet. Barnet, den gode mannen och det offentliga biträdet tar därefter ställning till om beslutet ska överklagas. När beslutet vunnit laga kraft påbörjas arbetet för ett ordnat mottagande i hemlandet.

Migrationsverket har det huvudsakliga ansvaret för verkställighet av beslut om avvisning eller utvisning. Migrationsverket får dock lämna över ärendet till polisen, om den som ska avvisas eller utvisas håller sig undan och inte kan anträffas utan polismyndighetens medverkan eller om det kan antas att tvång kommer att behövas för att verkställa beslutet (12 kap. 14 § UtL).

Krav på ordnat mottagande i hemlandet

Ett ensamkommande barn får inte avvisas eller utvisas från Sverige om det saknas ett ordnat mottagande i hemlandet. Den verkställande myndigheten, Migrationsverket eller polisen, måste försäkra sig om att barnet kommer att tas omhand av en familjemedlem, en utsedd förmyndare eller en mottagningsenhet som är väl lämpad för att ta hand om barn (12 kap. 3 a § UtL). En sådan enhet kan utgöras av en social myndighet, ett barnhem eller en annan institution som på ett lämpligt sätt kan ta emot och ta hand om barn.¹⁴²

Migrationsverket kallar barnet och dennes gode man till flera möten om återvändandet. I första hand är det föräldrarna som ska ta emot barnet i hemlandet. Samtalen handlar därför om att barnet och den gode mannen har ett ansvar att lämna kontaktuppgifter till barnets föräldrar eller släktingar, så att Migrationsverket kan kontakta dem. Om barnet inte har en giltig resehandling kan Migrationsverket hjälpa till med att ordna det.¹⁴³

När det finns resehandlingar och någon som tar emot barnet i hemlandet kan Migrationsverket planera hemresan. Vid verkställighet av avvisnings- eller utvisningsbeslut som avser ett barn följer personal från Migrationsverket med på resan. Om kravet på ett acceptabelt ordnat mottagande inte kan uppfyllas föreligger ett praktiskt verkställighetshinder¹⁴⁴.

Hinder för verkställighet

Ett beslut om avvisning eller utvisning som vunnit laga kraft kan inte överklagas, men ibland kan det uppkomma hinder mot att genomföra avvisnings- eller utvisningsbeslutet. Ett verkställighetshinder kan, förutom att kravet på ordnat

¹⁴² Prop. 2011/12:60 s. 44 f.

¹⁴³ <http://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer.se/Gode-man/Om-barnet-far-avslag/Atervandande.html> Informationen hämtad 2016-10-19.

¹⁴⁴ Migrationsverkets rättsliga ställningstagande angående praktiska verkställighetshinder - SR 25/2016. Se även SR 26/2016 angående verkställighet som rör ensamkommande barn.

mottagande inte kan uppfyllas, till exempel bestå i ändrade förhållanden i hemlandet som gör att barnet inte kan återvända, att hemlandet inte tar emot barnet eller medicinska hinder.

Frågan om hinder för verkställighet kan prövas på Migrationsverkets initiativ eller på initiativ av barnet. Vid en prövning av huruvida verkställighetshinder föreligger kan Migrationsverket med stöd av 17 kap. 1 § UtIL begära att socialnämnden lämnar ut uppgifter om barnets personliga förhållanden. Socialtjänsten kan då, utan hinder av sekretess, sammanställa och lämna ut dokumenterade och relevanta uppgifter (10 kap. 28 § OSL).

När det föreligger hinder mot verkställighet och barnets ansökan ska prövas enligt lagen om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige, beviljas barnet normalt ett tidsbegränsat uppehållstillstånd. När det tidsbegränsade uppehållstillståndet går ut, finns möjlighet att ansöka om förlängt uppehållstillstånd. Permanent uppehållstillstånd får beviljas om det vid en samlad bedömning av barnets situation finns sådana synnerligen ömmande omständigheter relaterat till ett varaktigt hälsotillstånd hos barnet att det absolut krävs ett permanent uppehållstillstånd¹⁴⁵.

I vissa situationer kan det vara så kort tid kvar tills barnet fyller 18 år att ansökan i stället avslås och beslut fattas om utvisning med uppskjuten verkställighet.¹⁴⁶

Barnets rättigheter i avvaktan på verkställighet

Socialnämndens ansvar för boende och andra insatser till det ensamkommande barnet kvarstår tills beslutet om avvisning eller utvisning har verkställts.¹⁴⁷ Den gode mannens uppdrag kvarstår och barnet har fortsatt rätt till bistånd enligt LMA. Barnet har vidare rätt att fortsätta sin skolgång respektive vistelse i förskola trots avvisnings- eller utvisningsbeslut så länge barnet är kvar i landet (29 kap. 2 § SkoL). Rätten till hälso- och sjukvård kvarstår också till dess barnet lämnar Sverige¹⁴⁸.

Barnet behöver stöd mellan avslag och återvändande

Efter avslagsbeslutet följer för många barn en tid av oviss väntan på om och när återvändandet till hemlandet kommer att verkställas. Kravet på ett ordnat mottagande gör att barn kan leva i Sverige med ett utvisningsbeslut under flera år. Det är en påfrestande tid såväl för barnet som för de vuxna som finns i deras närhet.

Med stöd av Europeiska återvändandefonden genomförde Strömsunds kommun 2013–2015 en förstudie och ett utvecklingsprojekt om situationen för

¹⁴⁵ 18 § lagen om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige. I prop. 2015/16:174 s. 62 f. nämns att barnet har ett varaktigt nedsatt hälsotillstånd pga. trauma eller tortyrskador eller har varit utsatt för människohandel.

¹⁴⁶ Migrationsverkets rättsliga ställningstagande angående praktiska verkställighetshinder – SR 25/2016.

¹⁴⁷ Prop. 2005/06:46 s. 50.

¹⁴⁸ 4 § lagen (2008:344) om hälso- och sjukvård åt asylsökande jämförd med 5-7§§ lagen (2013:407) om hälso- och sjukvård till vissa utlänningar som vistas i Sverige utan nödvändiga tillstånd.

ensamkommande barn som fått avslag på sin asylansökan.¹⁴⁹ Enligt rapporten utlöser avslaget ofta en kris hos barnen. Många är helt oförberedda och reagerar starkt känslomässigt i det initiala skedet. Dessa reaktioner är oftast övergående eftersom flertalet ungdomar har en inneboende styrka och kan hantera situationen. Vissa barn stannar dock kvar i ett apatiskt eller utåtagerande tillstånd. I de flesta fall som identifierades i undersökningen slutade barnen helt eller delvis att gå till skolan. Det är även relativt vanligt att barn som fått avslag avviker från sin placering.

Det krävs enligt rapporten ett aktivt arbete för att rusta barnen inför ett återvändande, till exempel hjälpa dem att se realistiska alternativ, undersöka möjligheter till utbildning i hemlandet etc. Barnen behöver känslomässigt stöd, struktur och rutiner i vardagen samt en aktiv fritid för att motverka känslor av meningslöshet, ångest och apati. Det uppgavs framförallt vara den gode mannen och boendepersonalen som svarade för stödet.

Förstudien påvisade behovet av rutiner i kommunen för att hantera tiden mellan avslag och återvändande. Endast knappt hälften av de tillfrågade kommunerna hade några sådana rutiner. Andra slutsatser var att samverkansformer behöver utvecklas mellan berörda aktörer och att den gode mannen, som har en nyckelroll, behöver få ett bättre stöd.¹⁵⁰

Barn som får avslag på sin asylansökan utgör en riskgrupp när det gäller försvinnanden. Se vidare kapitlet *Ensamkommande barn som avviker eller försvinner*.

Återvändande efter fyllda 18 år

Den unge ska själv ordna sin hemresa

Om barnet har hunnit fylla 18 år innan beslutet om avvisning eller utvisning är verkställt, finns det inte längre något krav på ett ordnat mottagande i hemlandet eftersom detta endast gäller barn. Den unge kallas till ett 18-årssamtal och återvändandeprocessen kan påbörjas. Det som ovan sägs om i vilka situationer Migrationsverket kan lämna över ärendet till polisen för verkställighet samt hinder för verkställighet gäller även den som fyllt 18 år.

Den som är vuxen förväntas själv planera för sin egen återresa, ordna resehandlingar och självmant lämna landet inom tidsfristen för frivilligt återvändande eller beslutet om avvisning eller utvisning vunnit laga kraft.¹⁵¹ Migrationsverket kan dock vid ett frivilligt återvändande hjälpa till med att boka hemresan. För återresa till vissa länder finns ett ekonomiskt stöd som kan betalas ut i samband med att personen återvänt till hemlandet.¹⁵²

Den unges rättigheter i avvaktan på verkställighet

I samband med 18-årsdagen upphör den gode mannens uppdrag och den unge blir själv ansvarig för kontakten med Migrationsverket. Rätten till bistånd i form av dagersättning och annat bistånd enligt LMA upphör när tidsfristen för frivilligt återvändande har gått ut eller beslut om avvisning eller utvisning

¹⁴⁹ Strömsunds kommun och Europeiska återvändandefonden (2015). Förstudien baserades på en nationell enkät och fördjupade intervjuer med barn och kommunala aktörer i regionen.

¹⁵⁰ Se material, som finns att beställa via <http://www.begripligt.se>

¹⁵¹ Se 12 kap. 15 § UtIL.

¹⁵² Förordning (2008:778) om återetableringsstöd för vissa utlänningar.

vunnit laga kraft, om det inte är uppenbart oskäligt (11 § LMA).¹⁵³ Enligt förarbetena kan ett skäl för att få fortsatt bistånd vara att ett avvisnings- eller utvisningsbeslut inte kan verkställas trots att personen i fråga visat att han eller hon fullt ut har verkat för att sådan verkställighet ska ske.¹⁵⁴

Landstingets skyldighet att erbjuda hälso- och sjukvård och tandvård begränsas till vård som inte kan anstå, mödrahälsovård, vård vid abort och preventivmedelsrådgivning (6 § lagen om hälso- och sjukvård åt asylsökande). Rätten till utbildning kvarstår dock (se 29 kap. 2 § 5 punkten Skoll).

Kommunen har det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp de behöver (2 kap. 1 § SoL). När den unge inte längre har rätt till bistånd enligt LMA kan socialnämnden efter en ansökan, behöva pröva förutsättningarna i det individuella fallet för rätt till bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL.

¹⁵³ Migrationsverket kan inte heller lämna ersättning till kommuner och landsting för kostnader efter att rätten till LMA har upphört.

¹⁵⁴ Promemoria från Justitiedepartementet med dnr Ju2015/09954/L7.

Familjeåterförening

Förutsättningar

Från och med den 20 juli 2016 har en asylsökandes möjlighet att återförenas med sin familj begränsats. Om barnet har ansökt om uppehållstillstånd efter den 24 november 2015 föreligger rätt till familjeåterförening om barnet antingen har beviljats *permanent uppehållstillstånd* eller har fått uppehållstillstånd som *flykting*.¹⁵⁵ Om barnet dessförinnan ansökte om asyl, dvs. senast den 24 november 2015, har föräldrarna möjlighet att ansöka om uppehållstillstånd för familjeåterförening även om barnet fått uppehållstillstånd som *alternativt skyddsbehövande*.

Till skillnad mot vad som gäller vuxna har barn inget försörjningskrav vid familjeåterförening. Något försörjningskrav finns inte heller för den som fyllt 18 år om föräldrarna ansöker om uppehållstillstånd inom tre månader efter det att barnet har fått uppehållstillstånd.¹⁵⁶

Föräldrar som har fått uppehållstillstånd före avresan till Sverige kan, om barnet fått uppehållstillstånd som flykting, ha möjlighet att ansöka om ekonomiskt bidrag till resan hos Migrationsverket.

Planering för återförening

Inför eller i samband med att en förälder eller båda föräldrarna kommer till Sverige behöver återföreningen planeras. Vid planeringen behöver barnet, dess företrädare, vårdgivare respektive familjehemsföräldrar delta tillsammans med socialtjänsten.

Om barnet har en god man ska den gode mannen entledigas om föräldrarna anländer till Sverige och är i stånd att utöva förmynderskapet och vårdnaden (5 § Lgeb). Om barnet istället har en särskilt förordnad vårdnadshavare måste föräldrarna ansöka hos tingsrätten om att få vårdnaden överflyttad till sig. Till dess att rätten har fattat beslut i vårdnadsfrågan kvarstår den särskilt förordnade vårdnadshavaren. I och med att föräldrarna anlämt och faktiskt tar hand om barnet eller har fått den rättsliga vårdnaden överförd till sig är barnet inte längre att betrakta som ensamkommande.¹⁵⁷

Vad som gäller efter att föräldrarna anlämt till Sverige kan se olika ut beroende på om föräldrarna respektive barnet är asylsökande eller har uppehållstillstånd i Sverige.

Föräldrarna har uppehållstillstånd

Om föräldrarna har fått uppehållstillstånd på grund av anknytning till barnet och anländer till Sverige, är den kommun där föräldrarna bosätter sig ytterst ansvarig för att föräldrarna får det stöd och den hjälp de behöver (2 a kap. 1 § SoL). Vistelsekommunens ansvar innebär dock ingen inskränkning i det ansvar

¹⁵⁵ 7 § lagen om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.

¹⁵⁶ 7 § ovan nämnda tillfälliga lag och 5 kap. 3 § UtLL.

¹⁵⁷ Se HFD dom den 29 april 2016 i mål nr 2262-15.

som vilar på andra huvudmän, till exempel Migrationsverket och Arbetsförmedlingen.

Efter ankomsten till Sverige ska föräldrarna folkbokföra sig. För att bli inskrivna i det sociala trygghetssystemet ska de också vända sig till Försäkringskassan och, om de är arbetsföra, registrera sig hos Arbetsförmedlingen.

När föräldrarna har anlänt behöver socialnämnden ta ställning till om barnets placering kan upphöra. Eftersom föräldrarna i detta fall har uppehållstillstånd torde socialtjänsten kunna utgå ifrån att Migrationsverket har utrett att det är barnets föräldrar som anlänt. Om inget talar emot en återförening kan placeringen upphöra och barnet bo tillsammans med sina föräldrar.

Föräldrarna är asylsökande

Om föräldrar till ett ensamkommande barn anländer till Sverige och ansöker om asyl blir LMA tillämplig. Föräldrarna erbjuds plats på ett anläggningsboende av Migrationsverket, men har även möjlighet att själva ordna sitt boende. När föräldrarna får uppehållstillstånd erbjuds de bosättning och anvisas till en kommun av Arbetsförmedlingen¹⁵⁸ eller Migrationsverket. De har även möjlighet att själva ordna sitt boende.

Om socialtjänsten är osäker på om det är barnets föräldrar som har anlänt eller om det har framkommit uppgifter som gör att socialtjänsten misstänker eller får vetskap om att barnet riskerar att fara illa vid en återförening med föräldrarna, ska en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL inledas.

Om inget talar emot en återförening, och även barnet är asylsökande, sker återföreningen antingen i ett av Migrationsverkets anläggningsboenden eller i ett boende som föräldrarna ordnat på egen hand. Barnet är i och med återföreningen inte längre att betrakta som ensamkommande, vilket medför att ansvaret för barnet övergår till Migrationsverket.

Barnet har uppehållstillstånd och föräldrarna är asylsökande

Om barnet har uppehållstillstånd och föräldrarna är asylsökande omfattas föräldrarna av LMA och barnet av SoL. Eftersom Migrationsverkets anläggningsboenden bara är till för asylsökande kan barnet inte bo där. Hur återföreningen ska genomföras blir därför en fråga att ta ställning till i det enskilda fallet.

¹⁵⁸ Från den 1 januari 2017 kommer Migrationsverket att ha hela ansvaret för att anvisa nyanlända för bosättning.

Ensamkommande barn som avviker eller försvinner

Lägesbild

Enligt Migrationsverket har cirka 300 ensamkommande barn per år avvikit eller försvunnit de senaste åren.¹⁵⁹ Ensamkommande barn som försvinner i Sverige kan antingen ha fått uppehållstillstånd, vara så kallade papperslösa eller asylsökande i Sverige. Identifierade mönster kring försvinnanden är att de förekommer i större utsträckning i början av asylprocessen än efter det att en kommun har anvisats till barnet. Det är lika stor andel flickor som pojkar som avviker eller försvinner. Ensamkommande barn avviker ofta i samband med ett avslag på en asylansökan eller vid 18-årsdagen.¹⁶⁰

Länsstyrelserna har i uppdrag av regeringen att göra en nationell kartläggning och att föreslå åtgärder kring ensamkommande barn som försvinner. Arbetet samordnas av Länsstyrelsen i Stockholm och kommer att pågå under 2016 och 2017.¹⁶¹

Ett förebyggande arbete behövs

Länsstyrelsen i Stockholms län har i en nulägesrapport om ensamkommande barn som försvinner rekommenderat vissa förebyggande åtgärder. Bland annat föreslås anpassade boendeformer för utsatta barn, likvärdiga rutiner på boendena kring avvikningar, att barnen på olika sätt förbereds på ett eventuellt avslag samt ges bättre förutsättningarna för ett återvändande till hemlandet. Gode män bör också utbildas om riskindikatorer för försvinnanden. Det konstateras att många ensamkommande barn har lågt förtroende för myndigheter. Kontakten med frivilligorganisationer bör därför underlättas eftersom dessa har större förutsättningar att nå barnen med stöd och information.¹⁶²

Inom Stockholms län finns ett nätverk¹⁶³ med syfte att förebygga försvinnanden och bidra till att myndigheters och andra aktörers arbete ska bli mer samordnat och effektivt. Inom ramen för detta samarbete har bland annat en checklista tagits fram. Den riktar sig främst till boenden för ensamkommande och innehåller stöd för riskbedömning, indikatorer för bedömning av huruvida barnet har ett riskbeteende, exempel på stödinsatser för barn och ungdomar i riskzonen samt en lista med åtgärder vid försvinnanden.¹⁶⁴ Enligt Länsstyrelsen i Stockholms län är det viktigt att berörda aktörer på förhand har tagit fram

¹⁵⁹ Länsstyrelsen i Stockholms län (2016) s. 3 Begreppet avviker används i första hand då barnet lämnar sitt boende medan begreppet försvinner i första hand används när barn som avvikit inte påträffas eller återvänder.

¹⁶⁰ Länsstyrelsen i Stockholms län (2016) s. 14 ff.

¹⁶¹ Arbetet bygger vidare på en tidigare kartläggning som gjorts i Stockholms län.

¹⁶² Länsstyrelsen i Stockholms län (2016) s. 35 ff.

¹⁶³ I nätverket ingår förutom Länsstyrelsen i Stockholms län, Migrationsverket, Kommunförbundet Stockholms län, Polisen, Rädda barnen, Stockholms stadsmission, Stockholm stad och Sigtuna kommun. En referensgrupp med frivilligorganisationer finns knuten till nätverket.

¹⁶⁴ Kommunförbundet Stockholms län (2015).

gemensamma rutiner för hur man agerar om ett barn avviker, exempelvis kring anmälan till polisen.

Vid misstanke om människohandel och andra brott mot barn

En nationell kartläggning som omfattade perioden 2012–2015 identifierade 210 unika barn där misstankar om människohandel eller liknande brottslighet fanns.¹⁶⁵ Flertalet av barnen var ensamkommande asylsökande barn. Få av dem hade giltigt pass och många hade kommit till Sverige med hjälp av människosmugglare. Några barn uppgav att de som smugglat hit dem var samma personer som hade utnyttjat dem eller planerat att utnyttja dem i Sverige. I vissa fall hade barnen fått instruktioner om att uppges en falsk anknytning. I rapporten lyfts anknytningsanvisade barn fram som en riskgrupp för exploatering.¹⁶⁶ I rapporten konstateras att socialtjänst, boendepersonal med flera behöver ha en medvetenhet om att ensamkommande barn är en grupp som riskerar att utsättas för människohandel eller exploatering. Det behövs bland annat utbildning, riktlinjer och rutiner för att identifiera misstänkt människohandel och liknande brottslighet. Kriterierna för anknytning bör granskas så att barn endast placeras hos släktingar och närstående som de har verkliga band till. Barn som berättar att de har skulder till människosmugglare för resan till Sverige bör också granskas närmare.¹⁶⁷ Länsstyrelsen i Stockholms län har regeringens uppdrag att samordna arbetet med att motverka prostitution och människohandel och att verka för stärkt samverkan mellan myndigheter, frivilligorganisationer och andra aktörer. Särskilt fokus ska ligga på att ge stöd och skydd till barn. Vid misstanke om människohandel kan Nationella metodstödsteamet (NMT), som leds av Länsstyrelsen i Stockholm, kontaktas. NMT kan ge operativt stöd till myndigheter och frivilligorganisationer och samarbetar också med myndigheter i andra länder, dvs. offrens hemländer, för ett tryggare återvändande. I uppdraget ingår vidare att utveckla stödprogram för rehabilitering av personer som utsatts för prostitution och människohandel.¹⁶⁸

Möjligheten att polisanmäla misstanke om brott mot barn

Vårdnadshavare och gode män omfattas inte av någon sekretess utan kan anmäla alla typer av brott till polisen. Socialtjänsten kan utan hinder av sekretess göra en polisanmälan och lämna ut uppgifter om enskilda personliga förhållanden om socialtjänsten i sitt uppdrag får kännedom om uppgifter, misstankar eller förhållanden som tyder på att brott riktas eller har riktats mot någon som inte fyllt 18 år (10 kap. 21 § OSL).¹⁶⁹ Enligt SOSFS 2014:6 bör

¹⁶⁵ I en tidigare kartläggning 2009-2011 identifierades 137 unika barn.

¹⁶⁶ Länsstyrelsen i Stockholms län (2015) s. 21 och 34 ff.

¹⁶⁷ Länsstyrelsen i Stockholms län (2015) s. 68 ff.

¹⁶⁸ Det nationella metodstödsteamet kan kontaktas via telefon eller mejl. Se <http://extra.lansstyrelsen.se/nmtsverige>

¹⁶⁹ De brott som avses i denna bestämmelse gäller de som nämns i 3, 4 eller 6 kap. BrB, dvs. brott mot liv och hälsa, brott mot frihet och frid (vilket inkluderar människohandel och sexualbrott) eller i lagen med förbud mot könsstympning av kvinnor.

socialnämnden vid misstanke om brott mot barn skyndsamt göra en polisanmälan, såvida det inte strider mot barnets bästa.¹⁷⁰

Överväga LVU och polishandräckning

Om det finns uppgifter som tyder på att barnet far illa på grund av sitt beteende kan socialtjänsten behöva fatta beslut om ett omedelbart omhändertagande enligt LVU och därefter begära polishandräckning. Det förutsätter att 3 § LVU bedöms vara tillämplig, dvs. att det finns en påtaglig risk för att barnet utsätter sin hälsa och utveckling för påtaglig risk genom missbruk, kriminalitet eller annat socialt nedbrytande beteende.

Kammarrätten i Stockholm har i två domar¹⁷¹ avslagit socialnämndens i Stockholm beslut att omedelbart omhänderta två ensamkommande pojkar som avvikit från sina HVB. Kammarrätten menar att för att omhänderta en person enligt LVU måste det visas att denna utsätter sin hälsa och utveckling för en påtaglig risk genom missbruk, kriminalitet eller annat socialt nedbrytande beteende. Att pojkarna vistades på okänd ort i Sverige, utan vårdnadshavare och socialt nätverk och att de förde *en vagabonderande tillvaro* ansågs inte tillräckligt för att de skulle beredas vård enligt LVU.

När kan ett ärende som rör ett försvunnet barn avslutas?

Hur länge socialtjänsten kan avvakta med att avsluta ärendet när ett ensamkommande barn har avvikit får avgöras efter en individuell bedömning i varje enskilt fall. Vilka åtgärder som företas, resultatet av dessa samt vilka olika avvägningar som görs ska dokumenteras i barnets personakt.

Om ett ensamkommande barn har avvikit men senare påträffas kvarstår anvisningen av barnet, om socialnämnden i den anvisade kommunen inte har avslutat ärendet. Om ärendet är avslutat måste Migrationsverket göra en ny anvisning. I de flesta fall bör barnet åter anvisas till den tidigare anvisade kommunen. När kommunen redan har påbörjat en utredning anses barnet ha en anknytning till den kommunen. Då genomförs en ny anvisning till denna kommun. En bedömning utifrån barnets bästa görs i varje enskilt fall.¹⁷²

¹⁷⁰ För mer information se Socialstyrelsen (2012 a).

¹⁷¹ Kammarrättens i Stockholm dom den 27 oktober 2015 med mål nr 7730-15 och 7732-15.

¹⁷² www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Kommuner/Om-ensamkommande-barn-och-ungdomar/Anvisningskommun.html Informationen hämtad 2016-10-15.

Referenser

Departementspromemoria

Ds 2016:21 *Ändringar i fråga om sysselsättning för asylsökande och kommunplacering av ensamkommande barn.*

Ds 2016:37 *Förslag till nya regler angående åldersbedömning tidigare i asylprocessen.*

Promemoria upprättad inom Justitiedepartementet, december 2015

Ändring av bestämmelserna om rätt till bistånd i lagen (1994:137) om mottagandet av asylsökande m.fl.

Promemoria upprättad inom Arbetsmarknadsdepartementet 2016-06-21, (A2016/01307/1). *Ett nytt ersättningsystem för mottagandet av ensamkommande barn och unga.*

Propositioner

Prop. 1979/80:1 del A *om socialtjänsten.*

Prop. 1979/80:2 *med förslag till sekretesslag m.m.*

Prop. 1981/82:168 *om vårdnad och umgänge m.m.*

Prop. 1989/90:28 *Vård i vissa fall av barn och ungdomar.*

Prop. 1996/97:124 *Ändring i socialtjänstlagen.*

Prop. 2000/01:80 *Ny socialtjänstlag m.m.*

Prop. 2002/03:53 *Stärkt skydd för barn i utsatta situationer.*

Prop. 2004/05:45 *En ny sexualbrottsutredning.*

Prop. 2004/05:136 *Stärkt skydd för ensamkommande barn.*

Prop. 2005/06:46 *Mottagande av ensamkommande barn.*

Prop. 2006/07:129 *Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården m.m.*

Prop. 2008/09:150 *Offentlighets- och sekretesslag.*

Prop. 2010/11:49 *Ansvarsfördelning mellan bosättningskommun och vistelsekommun.*

Prop. 2011/12:60 *Genomförande av återvändandedirektivet.*

Prop. 2012/13:10 *Stärkt skydd för barn och unga.*

Prop. 2012/13:162 *Kommunalt mottagande av ensamkommande barn.*

Prop. 2015/16:43 *Stödboende – en ny placeringsform för barn och unga.*

Statens offentliga utredningar (SOU)

SOU 2014:3 *Boende utanför det egna hemmet – placeringsformer för barn och unga.*

SOU 2015:71 *Barns och ungas rätt vid tvångsvård. Förslag till ny LVU.*

Socialstyrelsens författningar

SOSFS 1997:15 *Allmänna råd. Tillämpningen av lagen (1990:529) med särskilda bestämmelser om vård av unga.*

SOSFS 2006:20 *Socialnämndens ansvar vid behov av ny vårdnadshavare.*

SOSFS 2009:6 *Bedömningen av om en hälso- och sjukvårdsåtgärd kan utföras som egenvård.*

SOSFS 2011:2 *Socialnämndens ansvar för utredning och fastställande av faderskap.*

SOSFS 2011:11 *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om hälsoundersökning av asylsökande m.fl.*

SOSFS 2012:11 *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende.*

SOSFS 2013:1 *Allmänna råd om ekonomiskt bistånd.*

SOSFS 2013:25 *Ändringar i föreskrifterna och allmänna råden (SOSFS 2011:11) om hälsoundersökningar av asylsökande m.fl.*

SOSFS 2014:6 *Socialstyrelsens allmänna råd om handläggning av ärenden som rör barn och unga.*

HSLF-FS 2016:55 *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om stödboende.*

HSLF-FS 2016:56 *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om hem för vård eller boende.*

Socialstyrelsens handböcker

Socialstyrelsen (2005) *Utreda barn och unga – handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen.*

Socialstyrelsen (2007) *Om barnet behöver ny vårdnadshavare.*

Socialstyrelsen (2012) *Barn och unga i familjehem och HVB. Handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter.*

Socialstyrelsen (2012a) *Socialnämndens ansvar för polisanmälan vid misstanke om brott mot barn.*

Socialstyrelsen (2013) *Ekonomiskt bistånd. Handbok för socialtjänsten.*

Socialstyrelsen (2015b) *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten.*

Meddelandeblad från Socialstyrelsen

Meddelandeblad (2009) *Registerkontroll av personal vid sådana hem för vård eller boende (HVB) som tar emot barn.*

Meddelandeblad (2013c) *Socialstyrelsens föreskrifter om bedömningen av egenvård.*

Övriga publikationer från Socialstyrelsen

Socialstyrelsen (2013a) *Ett hem att växa i. Grundutbildning för jour- och familjehem.*

Socialstyrelsen (2013b) *Ensamkommande barns och ungas behov. En kartläggning.*

Socialstyrelsen (2015) *Grundbok i BBIC. Barns behov i centrum.*

Socialstyrelsen (2015a) *Metodstöd för BBIC. Barns behov i centrum.*

Övrig litteratur

Andersson H E, Ascher H, Björberg U och Eastmond M (red. 2010). *Mellan det förflutna och framtiden. Asylsökande barns välfärd, hälsa och välbefinnande.*

Göteborgs universitet, Centrum för Europaforskning.

Europaparlamentets och rådet förordning (EU) nr 604/2013 av den 26 juni 2013 *om kriterier och mekanismer för att avgöra vilken medlemsstat som är ansvarig för att pröva en ansökan om internationellt skydd som en tredjelandsmedborgare eller statslös person har lämnat in i någon medlemsstat (omarbetning).*

Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (2016) *Nyanlända barn och den svenska mottagningsstrukturen. Röster om hösten 2015 och en kunskapsöversikt.*

FN:s barnrättskommittés kommentarer nr 6 (2005 rev. 2014). *Behandlingen av ensamkommande barn och barn som har skilts från föräldrarna utanför ursprungslandet.*

Kommunförbundet Stockholms län (2015). *Checklista med syfte att förebygga försvinnanden.*

Länsstyrelsen i Stockholms län (2012). *Barn utsatta för människohandel – en nationell kartläggning.* Rapport 2012:27.

Länsstyrelsen i Stockholms län (2015) *Människohandel med barn. Nationell kartläggning 2012-2015.* Rapport 2015:30.

Länsstyrelsen i Stockholm (2016) *Ensamkommande barn som försvinner – nulägesanalys.* Rapport 2016:1.

Migrationsverket (2011) *Så fungerar det att söka asyl: till dig som söker asyl utan förälder eller annan vårdnadshavare.*

Migrationsverket, SKL, Skolverket, Länsstyrelserna, Socialstyrelsen (2015). *Ett gemensamt ansvar för ensamkommande barn och ungdomar.*

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2016) *Samla kraft! En vägledning för kommuner och civilsamhället om samverkan kring insatser för nyanlända.*

Socialstyrelsen, Migrationsverket och Sveriges Kommuner och Landsting (2013) *Placerade barn som ska eller eventuellt kommer att utvisas eller avvisas – en genomgång av ansvar, rättsläge och samverkan.*

Strömsunds kommun och Europeiska återvändandefonden (2015) *Mellan avslag och utvisning. Rapport om situationen för ensamkommande barn med avslag.*

Skolverket (2016) *Allmänna råd med kommentarer. Utbildning för nyanlända elever.*

Skolverket (2014) *Allmänna råd med kommentarer. Arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram.*

Sveriges Kommuner och Landsting. Cirkulär 08:81. *Ersättningar och villkor vid familjehemsvård av barn, unga och vuxna, vårdnadsöverflyttningar m.m.*

Sveriges Kommuner och Landsting. Cirkulär 15:37. *Ersättning vid familjehemsvård av barn, unga och vuxna, vårdnadsöverflyttning m.m. för år 2016.*

Sveriges Kommuner och Landsting. Skrivelse 2016-10-06 *Rutiner för omprövning av Migrationsverkets anvisningsbeslut.*

Sakregister

- ankomstkommun, 15, 21*
Anvisningskommun, 22
Asylutredning, 13
Avtal, 39
Barnbidrag, 55
Barnets bästa, 11, 27, 40
BBIC, 23, 24, 50
Boende, 15
Dagersättning, 13
Ensamkommande barn, 9, 23, 26, 32, 36, 42, 59, 63
Familjehem, 29, 30, 41
Familjeåterförening, 61
Föräldrar, 61
Genomförandeplan, 45
God man, 15, 18, 52
God vård, 43
Hem för vård eller boende, 25, 31
Hinder för verkställighet, 58
HVB, 15, 17, 23, 25, 29, 30, 32, 33, 36, 45, 46, 48, 50, 51, 55,
Hälsundersökning, 44
Jourhem, 29, 31
LSS, 46, 47
LVU, 11, 23, 24, 27, 28, 29, 32, 33, 35, 36, 46, 47, 48, 50, 55,
Medgivande, 42
Migrationsverket, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 21, 23, 37, 41, 44, 49, 50, 51, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63,
Migrationsverkets ansvar, 52
Myndig 9, 13, 14, 16, 19, 24, 26, 37, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 58, 59, 61, 65
Ordningsregler, 33
Placering, 9, 35, 36, 37
Placeringsformer, 25, 29
Samverkan, 16
Skola, 15, 16, 19, 24, 39, 43, 59
Studiestöd, 55
Stödboende, 33, 50
Tillfällig placering, 41
tillsynsansvar, 30
Tvångsåtgärder, 33
Upphållstillstånd, 14
Uppföljning, 28
Utredning, 23, 38, 47, 53
Utredningens innehåll, 24
Utredningens omfattning, 24
Utslussning, 50
Vård, 29
Vårdplan, 25
Åldersbedömning, 12
Återvändande, 59
Överflyttning, 17
Övervägande, 48